

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – specialiojo ugdymo koordinavimas) magistrantūros
studijų programa

Virginijos Grigorjevienės

**SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ
UGDYMO BENDROJO LAVINIMO IR SPECIALIOJOJE MOKYKLOJE
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
Doc. dr. Algirdas Ališauskas*

2012

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
I. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ SPECIALUSIS IR INTEGRUOTAS UGDYMAS	8
1.1. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų ugdymas: integracijos ir inkliuzijos procesai	8
II. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ UGDYMO SPECIALIOJOJE IR BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE YPATUMAI	16
2.1. Tyrimo metodologija, metodai ir imtis	16
2.2. Ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas: kiekybinė prieiga	19
2.3. Ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas: kokybinė prieiga	33
IŠVADOS	45
LITERATŪRA	48
PRIEDAI	51

SANTRAUKA

Baigiamojo magistro darbo teorinėje dalyje buvo atskleisti SUP turinčių mokinių ugdymo integracijos procesai, ugdymo specialiojoje mokykloje ir integruoto ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje bruožai bei individualizuotų programų taikymo specialiųjų poreikių vaikams taikymo teoriniai aspektai.

Empirinėje darbo dalyje pateikiamas kiekybinis tyrimas, kuriuo metu respondentai įvertino įvairių SUP turinčių mokinių ugdymo formų (integruoto/inkliuzinio, bendrojo lavinimo mokykloje specialiojoje klasėje, specialiojoje mokykloje ir ugdymo namuose) tinkamumą bei jų taikymo ypatumus.

Taip pat empirinėje dalyje pateikiamas kokybinis tyrimas, kuriuo metu buvo apklausti kelių Lietuvos bendrojo ir specialiojo ugdymo mokyklų pedagogai, mokiniai ir jų tėvai. Tyrimo duomenų analizės metu buvo atskleistos pedagogų, tėvų ir vaikų tiek iš bendrojo lavinimo mokyklos, tiek ir specialiosios mokyklos nuomonės apie ugdymosi konkrečioje įstaigoje privalumus ir trūkumus, santykius tarp mokyklos bendruomenės narių, integracijos svarbą ir specialistų poreikį

Esminiai žodžiai: specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys vaikai, specialioji mokykla, bendrojo lavinimo mokykla.

SUMMARY

Master thesis theoretical part revealed an integration process of pupils with special educational needs, features of special education in special school and education in comprehensive school and individualized programs for children with special needs for the application of the theoretical aspects.

The empirical part of the presentation of quantitative research in which respondents rated different educational forms for pupils with special educational needs (integrated / inclusive education, education in comprehensive school in a special classroom, education in special education school and education at home), and the appropriateness of their features.

In the empirical part the qualitative study was implemented in which Lithuanian general and special education teachers, pupils and their parents were which has been questioned with structured interview. The study data analysis revealed teachers', parents' and the children's from mainstream schools and special schools opinion of the pros and cons of the education, the relationship between the school community, the importance of integration and the need for specialists.

Key words: pupils with special educational needs, special education school, comprehensive school.

IVADAS

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Lietuvoje nesiliauja diskusijos apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje pranašumus ir trūkumus. Lietuvos švietimo politika, siekdama kurti atvirą demokratinę visuomenę, pripažįsta kiekvieno asmens individualumą. Šioje švietimo sistemoje negali būti pamestas nė vienas asmuo, nors jo pažintinės ir motorinės veiklos galimybės skiriasi nuo daugumos.

Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje¹, Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatoje², Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme³ deklaruojama „Mokyklos visiems“ koncepcija. Šia koncepcija vadovaujasi ir kitos Europos šalys. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos valstybinės švietimo strategijos nuostatas ir teisės aktus⁴, siekiama sukurti įvairių poreikių asmenims pritaikytą ugdymo(si) aplinką ir išplėtoti švietimo formų įvairovę bei paramos įvairių gebėjimų asmenims sistemą: nustatyti švietimo pagalbos ir paslaugų reikmes, rekomenduoti ikimokyklinio ugdymo programos, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo bendrosios programos, profesinio mokymo programos, neformaliojo vaikų švietimo programos pritaikymą, specialiąsias mokymo ir techninės pagalbos priemones, ugdymosi aplinkos pritaikymo būdus, siekiant sudaryti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui (vaikui) optimalias ugdymosi sąlygas.

Negalią turinčių mokinių integruotas ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose mūsų šalyje, o tuo labiau užsienyje, jau tapo įprastu reiškiniu. Apie gilėjančią mūsų šalyje SUP turinčių vaikų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklas liudija ir skirtingų mokslininkų tyrimai, kuriuose aptariami ne tik integracijos klausimai, bet ir gilinamasi į konkrečius integruoto ugdymo proceso reiškinius. Tyrimuose nagrinėjamas tokios ugdymo sistemos taikymas: pedagogų kompetencija, ugdymo programų keitimas, mokymo metodikos ir kt. (Ališauskas ir kt., 2010; Ambrukaitis, Ruškus, 2002, kt.). Šiuose tyrimuose atskleidžiama, kad tiek moksliniu lygmeniu, tiek praktikoje pripažįstama, jog integruotam SUP turinčių moksleivių ugdymui dar stinga sistemingumo, tęstinumo, perimamumo ir visiems švietimo dalyviams suvokiamos integruoto ugdymo misijos, integruotos klasės ugdymo metodikos yra viena opiausių pedagogų

---

¹ LR Valstybės ilgalaikės raidos strategija. Prieiga internete [interaktyvi]:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170819&p_query=&p_tr2=2 (žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.).

² LR Valstybinė švietimo strategija. Prieiga internetu [interaktyvi]:

<http://www.smm.lt/strategija/docs/svietimo.gaires.pdf> (žiūrėta 2012. kovo 3 d.).

³ LR Švietimo įstatymas. 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281. Prieiga internete [interaktyvi]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.).

⁴ Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas. Patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1775.

problemų. Tačiau autoriai pabrėžia, kad nauja mokymo kokybė bendrojo lavinimo mokykloje brėžia naujų mokymo metodų kūrimo ir taikymo praktikoje būtinybę.

SUP turinčių vaikų ugdymo erdvėje kyla vaikų savimonės, savęs vertinimo klausimai. Ypač tai aktualu, kai vaiko ugdymo programos turinys ryškiau skiriasi nuo klasės konteksto. Adomaitienės ir Mikelkevičiūtės (2001), Mikelkevičiūtės (2002) bei Ostasevičienės (2002) tyrimuose nagrinėtas SUP turinčių moksleivių savęs vertinimas bendrojo lavinimo (integruotai ugdat) ir specialiosiose mokyklose. Ugdymo metodų parinkimo, taikymo, kūrimo problemas aptarė Garbinčiūtė ir Štitiilienė (2002).

Vis dėlto, neįgaliųjų integruoto ugdymo idėjai įgavus pagreitį, suaktyvėjo ir pasipriešinimo tendencijos, teigiama, kad bendrojo lavinimo mokykla neturi pakankamai specialistų ir techninių išteklių visavertiškai tenkinti negalią turinčių mokinių poreikius. Abejonių dėl visiškos neįgalių asmenų individualios integracijos į bendrojo lavinimo klases prasmingumo nestinga ir užsienio literatūroje. Yra autorių (Gevorgianienė, Zaikauskas, 2007), abejojančių, ar galima suderinti integruotos mokyklos ir aukštų pažangumo standartų sąvokas. Autorių manymu, mažiausiai apribotos ugdymo aplinkos idėja užtemdė esminį dalyką – individualiai pritaikytą mokymą. Jie nustatė, kad mokiniai, ugdyti mažomis grupėmis, padarė didesnę pažangą nei tie, kuriems parama buvo teikiama tik bendrojo lavinimo klasėje (t.y. taikyta individuali integracija arba visiška inkliuzija). Iš visų tyrimų, remiančių integracijos (inkliuzijos) ar specialiųjų mokyklų šalininkų požiūrius, ypač įdomūs tie, kuriuose dėstomos ne ideologinės nuostatos, bet pateikiami empiriniai duomenys apie konkrečius specialiųjų poreikių vaikų, ypač sutrikusio intelekto, pasiekimus jiems ugdatis skirtingo tipo mokyklose. Tyrime nagrinėti SUP turinčių mokinių akademiniai pasiekimai mokantis tam tikrų dalykų bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose.

Temos aktualumą lemia tai, kad visuose aukščiau minėtose tyrimuose daugiausia tyrinėjamos ugdymo dalyvių nuostatos dėl SUP turinčių vaikų integracijos ir sunkumų, su kuriais susiduriama organizuojant šių vaikų ugdymo procesą, tačiau pasigendama atliktų tyrimų lyginant SUP turinčių vaikų ugdymą bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose.

Tyrimo objektas – SUP turinčių mokinių ugdymas bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti ir palyginti SUP turinčių mokinių, ugdomų bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje, ugdymą.

Uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros analize atskleisti teorinius specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų, besimokančių bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje, ugdymo ypatumus.

2. Remiantis atliktu kiekybiniu tyrimu (anketine apklausa) nustatyti specialistų, dirbančių su SUP turinčiais vaikais, nuomonę apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų ugdymo formas ir jų ypatumus.

3. Remiantis atliktu kokybiniu tyrimu (struktūruotu interviu) atskleisti SUP turinčių vaikų, jų tėvų ir mokytojų nuomonę apie SUP turinčių vaikų ugdymo ypatumus specialiosiose ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo dalyviai – specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai bei kiti specialistai padedantys specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiam mokiniui ugdytis mokymo įstaigoje, SUP turintys vaikai ir jų tėvai. Kiekybiniame tyrime (anketinėje apklausoje) dalyvavo 193 pedagogai, kokybiniame tyrime (struktūruotame interviu) dalyvavo: 4 pedagogai, 14 vaikų ir 6 tėvai iš specialiosios mokyklos bei 12 pedagogų, 19 vaikų ir 7 tėvai iš bendrojo lavinimo mokyklos.

Tyrimo metodologija – siekiant kuo išsamiau atskleisti tyrimo objektą, buvo atliekama mokslinių šaltinių analitinė apžvalga bei empirinis tyrimas. Taikyta kokybinė ir kiekybinė tyrimų priegijos. Viena vertus, tai leido nagrinėti reiškinių esmę, remiantis respondentų unikalios patirtimi, kita vertus - galima buvo konkrečiai identifikuoti vyraujančias tendencijas (procentine išraiška).

Moksliniame darbe taikyti šie **tyrimo metodai**:

1. Mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Struktūruotas interviu.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darba sudaro santrauka lietuvių kalba, santrauka anglų kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (44) ir 4 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 lentelės, 13 paveikslų. Prieduose pateikiamas kiekybinio tyrimo (anketinės apklausos) instrumentas bei struktūruoto interviu su pedagogais, tėvais ir vaikais pavyzdžiai. Darbo apimtis – 50 puslapių be priedų.

1. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ SPECIALUSIS IR INTEGRUOTAS UGDYMAS

1.1. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų ugdymas: integracijos ir inkluzijos procesai

Integracija, kaip procesas, - naujas reiškinys Lietuvos edukologijoje, todėl susilaukia didelio mokslininkų dėmesio ir diskusijų nagrinėjant šią temą įvairiais aspektais.

Tarptautiniame žodžių žodyne sąvoka „*integracija*“ aiškinama, jog tai atskirų dalių sujungimas į vieną sistemą; santykiai tarp dalių ir jų funkcijos suprantami kaip koordinuoti bei subordinuoti ir reguliuojami visos sistemos interesų požiūriu (Vaitkevičiūtė, 2001). „Integracija – tai planuotas ir apgalvotas būdas, leidžiantis žmogui su negale būti kartu su visais. Integracijos esmė: žmogus su negale turi dalyvauti socialinėje sveikų žmonių bendruomenėje.“ (Dapšienė, 2001, p.12).

Lietuvoje bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo sistemos sandarą ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymo organizavimo teisinius pagrindus reglamentuoja Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011)⁵, kurį papildė įvairūs teisės aktai, apibrėžiantys įvairaus lygmens institucijų veiklą, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius⁶. Mokinių SUP įstatymais reglamentuota tvarka įvertina Mokyklos vaiko gerovės komisija arba PPT⁷. Ališauskas ir kt. (2011, p. 95) teigia, kad „ugdymo praktikoje vadovaujamosi šiuose teisiniuose dokumentuose įtvirtinta specialiojo ugdymo, specialiųjų ugdymosi poreikių samprata ir ugdymo organizavimo principais“.

SUP turintiems mokiniams, jų tėvams ir pedagogams įstatymai garantuoja visokeriopą specialistų pagalbą. Specialiąją pedagoginę, psichologinę ir socialinę pagalbą specialiųjų poreikių turintiems mokiniams ir jų tėvams teikia mokyklų vaiko gerovės komisija⁸, PPT specialistai (psichologai, logopedai, specialieji pedagogai, tiflopedagogai, surdopedagogai), sveikatos priežiūros įstaigų specializuotos tarnybos, specialiojo ugdymo įstaigos. Specialioji pagalba teikiama mokiniui, kuriam jos reikia. Įstatymu reglamentuota tvarka mokiniai, turintys

⁵ LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2011-03-31 (Nr. 38-1804).

⁶ Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo (LR Švietimo ir mokslo ministro, LR Sveikatos apsaugos ministro ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317). Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo (LR Švietimo ir mokslo ministro 2011-07-08 įsakymas Nr. V-1228).

⁷ Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo (LR Švietimo ir mokslo ministro 2011-04-11 įsakymas Nr. V-579). Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarkos aprašas (patvirtinta LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. V-1396).

⁸ Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas (Valstybės žinios, 2011-04-13, Nr. 45-2121).

SUP, aprūpinami specialiosiomis mokymo priemonėmis (parengtomis ir pritaikytomis specialiųjų poreikių asmenims ir jų ugdyme naudojamomis vaizdinėmis, techninėmis, demonstracinėmis, kompiuterinėmis priemonėmis, pratybų sąsiuviniais), ugdymui skirta kompensacine technika. Taip pat pagal poreikį gali būti skirta mokytojo padėjėjo, gestų kalbos vertėjo ir kitos paslaugos⁹. Psichologinės pagalbos paskirtis – padėti mokiniui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis, įveikti asmenybės ir ugdimosi problemas mokiniui. Šią pagalbą teikia PPT ir mokyklų psichologai¹⁰.

Ališauskas ir kt. (2011, p. 25) nurodo, kad „pastaruoju metu švietimo bendruomenėje nemažai diskutuojama, ką reiškia „inkliuzija“, „inkliuzinis ugdymas“, kuo ši nauja koncepcija skiriasi nuo „integracijos“ ir „integruoto ugdymo“. Neretai pasigirsta nuomonių, kad jokių skirtumų tarp šių kategorijų nėra ir nesivarginant „integruotas ugdymas“ tiesiog pakeičiamas kitu, naujesniu ir modernesniu pavadinimu – „inkliuziniu ugdymu“, neįžvelgiant ir neatskleidžiant esminių šių koncepcijų prasminių ir idėjinių skirtumų“.

Europos valstybių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymo sistemose rekomenduojama atskirti integracijos ir inkliuzijos sąvokų vartojimą. *Integracijos* sąvoka vartojama kalbant apie ugdymo vietą, kai specialiųjų poreikių asmenys ugdomi kartu su savo bendraamžiais bendrojo lavinimo institucijose. *Inkliuzijos* sąvoka reiškia, jog neįgalieji ne tik ugdomi kartu su savo bendraamžiais, bet ir mokomi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, kokybiškai jas individualizuojant ir pritaikant jų specialiesiems poreikiams (Galkienė, 2005).

Integracija į bendrojo ugdymo mokyklą reiškia tai, kad įvairių (mokymosi, elgesio, intelekto, fizinių) sutrikimų turintys vaikai yra įtraukiami į bendrojo ugdymo aplinką ir mokomi drauge su bendraamžiais sveikais vaikais. Mokyklinė integracija negalima be atitinkamų specifinių pagalbos priemonių, bendravimo ir partnerystės. Pirma turi būti sutelkiamas dėmesys į vaiką ir į šeimą. Be to, integracija yra ugdymo procesas, kurio metu visi mokiniai, jų tarpe ir su negalia, mokomi kartu, teikiant jiems paslaugas ir ruošiant jų amžiui ir sugebėjimams pritaikytas mokymo programas bendro lavinimo mokyklose. Mokiniai su negale turi būti bendro lavinimo mokymo programos dalimi, net jeigu jų mokymo tikslai ir poreikiai skiriasi nuo jų klasės draugų. (Ruškus, 2002).

Šeima – tai mikroaplinka, kurioje vaikas nuo gimimo pradamas ugdyti. Vėliau prie šio itin sudėtingo proceso prisideda ir kitos institucijos. Nepaisant integracijos tipo ir formos, didžiausias jos krūvis tenka trimis svarbiausiems asmenims: mokytojui, tėvams ir mokiniui.

---

⁹ Specialiosios pagalbos teikimą reglamentuoja LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakymas Nr. V-1229 “Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo” ir specialiosios pagalbos teikimo mokyklose tvarkos aprašas.

¹⁰ Psichologinės pagalbos teikimas reglamentuojamas LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakyme Nr. V-1215 “Dėl psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo”.

(Karvelis, 2001). Nuo to kaip bus suprastas integracijos procesas priklauso siektinų rezultatų, partnerystės tarp mokytojų, tėvų ir vaikų, sėkmė.

Labai svarbus aspektas specialiųjų poreikių vaiko ugdyme yra mokyklos pedagogų sugebėjimas dirbti komandoje. Specialieji vaiko poreikiai tampa objektu, į kurį sutelkiamas visų vaiką kuruojančių specialistų dėmesys. Tik bendros visų specialistų pastangos įgalina siekti visapusiškos vaiko kognityvinės, emocinės, socialinės brandos. (Ambrukaitis, Ruškus, 2003). Šie bruožai, savybės yra būtini ir pedagogams, dirbantiems ne tik integruotose klasėse. Tačiau ir esant nepriekaištingam profesiniam pasirengimui, ne vieną bendrojo ugdymo įstaigos pedagogą vis dar baugina specialiųjų poreikių vaikas, besimokantis jo klasėje. Tą baimę sukelia perdėtas vaiko problemos fiksavimas, jaučiama nepakankama specialiosios pagalbos teikimo kompetencija, nepakankamas mokyklos aprūpinimas metodine medžiaga, manymas, kad jis nepateisins tėvų lūkesčių ir kt. Specialiųjų poreikių turintis vaikas bendrojo lavinimo mokyklos pedagogui pirmiausia ne baimės, o atsakomybės objektas, rūpestis, neleidžiantis jo "padaryti" tokiu ypatingu, išskirtiniu. Todėl kiekvienas bendrojo lavinimo mokyklos pedagogas be įprastų bendrųjų pedagoginių sugebėjimų turėtų turėti būtiniausius specialiuosius mokėjimus ir įgūdžius.

Labai svarbi sąlyga – kuo geriau pažinti mokinius, susipažinti su jų amžiaus tarpsniu būdingais sunkumais, taip pat siekti kuo geriau pažinti vaiko individualias savybes. Žinoma pažinti ugdytinį nuolatinės kaitos sąlygomis yra sudėtingas uždavinys, tad reikia žinoti ne tik jo gebėjimus ir interesus, bet ir daug kitų psichinių savybių – dėmesio, mąstymo ypatumų, atminties, vaizduotės, mokslumo bei požiūrio į mokslą lygį (Indrašienė, 2004).

Daugeliui tėvų, turinčių specialiųjų poreikių vaikų, specialistai žadina norą tapti mokytojų bendrininkais, skatina domėjimąsi kartu su mokytoju ieškoti mokymo medžiagos ir metodų, leidžia džiaugtis vaiko padaryta pažanga arba liūdėti dėl patirtų nesėkmių. Bet tai nereiškia, kad tėvai turi perkelti visą savo atsakomybę mokytojui, pasitraukti iš aktyvaus integracijos proceso dalyvavimo. Savo ruožtu mokytojai, net ir su specialiuoju pasirengimu, neturi jaustis pranašesni, labiau įgudę, daugiau žiną už tėvus. Reikia formuoti abipusį tėvų ir mokytojų bendradarbiavimą, paremtą pasitikėjimu. Jei kiekvienas integracijos proceso dalyvis yra atsakingas, kiekvienas turi savo uždavinius, atsiranda pasitikėjimas vienas kitu, kuris turi įtakos vaikui, jo pastangoms bei galimybėms. Siekiant, kad šeimos nariai kuo efektyviau dalyvautų specialiųjų poreikių turinčio vaiko ugdyme bei integracijos procese, būtina atitinkama paramos šeimai sistema. Atlikto sociologinio tyrimo duomenimis, išskirtos šešios problemų grupės, su kuriomis susiduria šeimos auginančios specialiųjų poreikių turintį vaiką: materialinės, medicininės, buitinės, psichologinės, tarpusavio santykių šeimoje bei kitos (Barkauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pūkinskaitė, 2001).

Organizuojant specialiųjų poreikių vaikų integruotą ugdymą svarbu, kad:

- mokykla turi aiškia, mokyklos bendruomenei suprantamą neįgaliųjų vaikų integravimo ir mokymo politiką;
- iš anksto ruošiasi neįgaliųjų vaikų integracijai;
- pagal galimybes vaikams, turintiems judėjimo sutrikimų, pritaikomos mokyklos patalpos;
- mokyklos veiklos programoje numatomi uždaviniai, kurie bus sprendžiami neįgaliųjų vaikų mokymo ir jų specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimo srityje;
- nepažeidžiamas lygių teisių principas, kuris pagrįstas tuo, kad vienodai paisoma kiekvieno mokinio poreikių;
- direktoriaus įsakymu sudaroma vaiko gerovės komisija (trūkstančių specialistų galima pasitelkti iš pedagoginės psichologinės tarnybos), dirbant pagal veiklos planą, kuriame numatyta, kokiems vaikams būtina pirmiausia teikti specialiąją pedagoginę pagalbą, kokiais būdais stebėti neįgaliųjų integracijos vyksmą, konsultuoti pedagogus, tėvus;
- parengiamas neįgaliųjų vaikų integravimo į ugdymo įstaigą priemonių planas;
- rūpinamasi pedagogų kvalifikacijos kėlimu neįgaliųjų vaikų ugdymo srityje;
- nuolatos vykdoma neįgaliųjų ugdymo priežiūra, vertinami pasiekti rezultatai, ieškoma priemonių ir būdų integracijai tobulinti;
- palaikoma šeima, auginanti neįgalų vaiką, didinama jos atsakomybė ir skatinama domėtis savo vaiko ugdymu;
- neįgaliųjų vaikų tėvai įtraukiami į ugdymo procesą;
- teikiama specialioji pedagoginė pagalba neįgaliesiems (Ambrukaitis, Ruškus, 2003; Bagdonas ir kt., 2003).

Specialiajam ugdymui turi įtakos ir tiesioginių ugdymo dalyvių - pedagogų, vaikų bei tėvų nuostatos. Šiandiena Lietuvoje kai kurie pedagogai ir klasės tėvai nenori, kad kartu mokytųsi neįgalus vaikas, tinkamai neįvertina mokyklos galimybių integruotai mokyti neįgalų vaiką. Dar viena integracijos proceso kliūtis yra susijusi su socialine ir ekonomine situacija bei specialiojo ugdymo sąnaudomis. Specialusis ugdymas yra brangesnis už bendrąjį dėl daugelio priežasčių: papildomas mokytojų rengimas, specialistų paslaugos, kompensacinė technika, brangesnės mokymo priemonės ir t.t. Nesinori dar kartą pabrėžti blogą Lietuvos socialinę ir ekonominę padėtį, lėšų stoką. Mokyklos neturi lėšų specialioms kompensacinėms ir mokymo priemonėms įsigyti. Savivaldybės neturi lėšų pedagoginėms tarnyboms steigti, neįgaliųjų vaikų atvežimui ir parvežimui kiekviena dieną į mokyklą ir namo. Bendrojo lavinimo mokykla negalės persitvarkyti, jei negaus lėšų, priklausančių ją lankantiems neįgaliesiems vaikams ugdyti. Išskylantys ekonominiai sunkumai reikalauja mažinti socialines išlaidas, o specialiųjų poreikių turintis mokinys yra „nuostolingas“ visuomenei (Ruškus, 2002).

Pedagogų uždavinys - padėti specialiųjų poreikių turinčių vaikų tėvams surasti kitokią jų vaiko ugdymo prasmę, suvokti, kad prasminga ne tik siekti tapti kažkuo, bet ir būti pačiu savimi. Todėl tėvams svarbu išmokti matyti prasmę pačiame ugdymo procese. Reikėtų mokytis džiaugtis pasiektais rezultatais nes žymesnių sutrikimų atvejais jie gali būti sunkiai siekiami ir minimalūs. Svarbu, kad jie gebėtų vertinti mažus žingsnelius, skatinančius vaiko savarankiškumą, saviraišką. Pedagogai gali padaryti labai daug padėdami tėvams pajusti rastos kasdieninės veiklos reikšmingumą. Kartu su savo vaiku bei jį supančiais pedagogais atrasdami ir kurdami bendrą prasmę, keičiasi visi sąveikos dalyviai. Šiame kaitos procese natūraliau skleidžiasi vaiko asmenybė, atsiveria naujos pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo perspektyvos. Tačiau būna atvejų, kai tėvai nėra linkę atvirai bendrauti su specialistais, nepasitiki kitais žmonėmis, neturinčiais specialiųjų poreikių turinčių vaikų. Galbūt jie mano, kad šie specialistai nesupras jų problemų ir nesugebės pajusti ir išgyventi to, ką jie jaučia. Nors kita vertus, akivaizdu, kad šių šeimų ir specialistų bendravimas ir bendradarbiavimas gali padėti ne tik suprasti vieniems kitus, bet ir paskatinti šeimos narius partnerystei su kitais specialistais (Indrašienė, 2004).

Integracija į bendrojo lavinimo mokyklą – tai socialinės integracijos proceso dalis. Integracija į bendrojo ugdymo mokyklą reiškia, kad įvairių mokymosi, elgesio, intelekto, fizinių sutrikimų turintys vaikai yra įtraukti į bendrojo ugdymo aplinką ir mokosi drauge su sveikais bendraamžiais vaikais. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas grindžiamas bendraisiais Lietuvos švietimo principais: lygių galimybių sudaromos vienodos ugdymo ir ugdymosi sąlygos, kaip ir kitiems vietos bendruomenės nariams. Šeima, mokykla ar ugdymo įstaiga turi formalią teisę integravimui. Tačiau nuo šeimos tokia įstaiga skiriasi tuo, kad suteikia apgalvotą ir sistemingą lavinimą, supažindina su neformaliomis, nerašytomis taisyklėmis, nuostatomis (Pruskus, 2003). Šalia žinių vaikai mokykloje gauna daug konkrečiai visuomenei būdingo socialinio elgesio įgūdžių: mokosi punctualumo, drausmės, pareigingumo, įvairių vaidmenų taisyklių. Visuomenėje, kurioje švietimas yra privalomas, mokymasis kiekvienam visuomenės nariui suteikia galimybę užimti deramą pagal jo sugebėjimus vietą. Realybė tokia, kad mokyklų vadovai neretai priima specialiųjų poreikių vaikus į bendrojo lavinimo mokyklas daugiau dėl moksleivių skaičiaus, o ne dėl integruoto ugdymo idėjos, nepasirūpina vaikų specialiųjų poreikių tenkinimu: aplinkos pritaikymu, priemonėmis, specialistų pagalba, mokytojų pagalbinkais.

Norėdami tinkamai padėti vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, turime pirmiausia išsiaiškinti vaiko sunkumų pobūdį ir priežastį. Ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus turėtų būti laikomasi tokių pagrindinių nuostatų:

- turi būti atsižvelgiama į vaiko bendruosius ir specifinius poreikius;
- vaikas ugdomas kuo mažiau varžančioje aplinkoje, atitinkančioje jo mokymosi poreikius;

- ypatingas vaikas ir jo tėvai turi dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su vaiko ugdymu;
- ugdymo įstaiga turi būti netoli namų (Ališauskas, Gerulaitis, 2003).

Kiekvienam asmeniui, turinčiam specialiųjų poreikių, būtina sukurti palankią aplinką ugdymui(-si). Kaip teigia Dabrišienė ir Narkevičienė (2002) palankiausiai ugdymo aplinkai būdinga - bendras klimatas, kai mokiniai pasitiki savimi, bendraamžiais ir klase kaip grupe; struktūros ir procesai, kai patenkinami ugdytinių poreikiai, o šie stengiasi atlikti akademinės užduotis ir bendradarbiauja su mokytojais bei kitais moksleiviais; joje moksleiviai įgyja būtinų grupės ir bendravimo įgūdžių, kad galėtų vykdyti akademinius ir grupės reikalavimus klasėje. Autorės išskiria tris pagrindinius aspektus, kuriuos aptaria analizuodamos palankiausios ugdymosi aplinkos asmenims, turintiems specialiųjų poreikių, kūrimą bendrojo lavinimo mokykloje:

- klasės klimatas, struktūros ir procesai;
- mokymo metodų, formų ir būdų optimizavimas;
- fizinės mokymosi aplinkos pritaikymas, pradedant specialiomis priemonėmis bei įrengimais žymią negalę turintiems asmenims iki įprastų mokymo priemonių.

Ambrukaičio ir kt. teigimu (2003), labai svarbu, kad asmenys, turintys sutrikimų ir jų neturintys, mokytųsi visi drauge, kad turėtų galimybę patirti, jog šalia gyvena turintys vienokių ar kitokių trūkumų žmonės ir kad jie yra tos pačios visuomenės dalis.

Pagrindinis integracijos principas - žmogus su negale turi dalyvauti socialinėje žmonių bendruomenėje. Todėl specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų integracija į bendrojo ugdymo mokyklą turi pasižymėti įvairių sutrikimų turinčių vaikų visišku įtraukimu į bendrojo ugdymo aplinką ir mokymusi drauge su bendraamžiais. Įvairūs autoriai pabrėžia, kad specialiųjų poreikių turinčių vaikų integracijos procese yra daug veiksnių, kurie galėtų prisidėti prie sėkmingesnio proceso: vaiko individualių savybių ir poreikių pažinimas, pedagogų gebėjimas dirbti komandoje, šeimos įsitraukimas į integracijos procesą, mokyklos bendruomenei suprantama neįgalių vaikų integravimo ir ugdymo politika, pritaikytos metodinės priemonės bei fizinė aplinka, teigiamos visų ugdymo proceso dalyvių (vaikų, pedagogų, tėvų, administracijos) nuostatos į specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų įtraukimą į bendrą ugdymo procesą. Yra pabrėžiama, kad integracija į bendrojo lavinimo mokyklą yra socialinės integracijos proceso dalis.

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas bendrojo lavinimo švietimo įstaigose jau tapo ne tik faktu, bet vis labiau įsisąmoninamas būtinumas. Visuomenės nuostatos, lemiančios socialinę ir ugdymo politiką neįgaliųjų atžvilgiu keičiasi integruoto ugdymo naudai.

Ambrukaičio ir Ruškaus (2003), Kaffemanienės (2001) teigimu, specialiųjų poreikių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti

į visą ugdomąjį procesą, tai ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį. Į integruotą ugdymą susilieja dvi ugdymo sistemos:

- bendrasis ir specialusis ugdymas.
- bendrieji socialinės – kultūrinės aplinkos reikalavimai lemia bendrojo ugdymo sistemoje: turinį, mokymo metodų pasirinkimą, išteklių formavimą. Ugdymo turinį reglamentuoja bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos, kuriomis siekiama bendrųjų išsilavinimo standartų.
- specialieji asmens poreikiai lemia ugdymo turinį, mokymo metodų pasirinkimą ir išteklių formavimą. Specialųjį ugdymą teikia tam pasirengę pedagogai. Specialųjį ugdymo turinį reglamentuoja tam tikrai mokinių grupei rengiamos programos.

Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams, kad jie galėtų mokytis bendrojo lavinimo mokykloje kartu su įprastai besivystančiais mokiniais, turėtų būti pritaikyta palankiausia ugdymo aplinka. Galkienė (2003) išskiria palankiausios ugdymo aplinkos modelius:

1. Sudaromos sąlygos mokiniui savarankiškai mokytis bendroje klasėje, derinant ugdymo programas, naudojant specialiąsias mokymo priemones bei kompensacinę techniką.
2. Mokiniui pritaikoma bendrojo lavinimo mokyklos bendroji klasė, kurioje teikiama specialioji pagalba: specialiojo pedagogo, logopedo, socialinio pedagogo ir kt.
3. Pagrindinį mokymosi laiką praleidžia bendroje klasėje teikiant reikiamą specialią pagalbą ir derinant mokymą mobiliose grupėse, kuriose formuojami specialieji įgūdžiai.
4. Didžiąją dalį praleidžia bendrojoje klasėje, o kitą dalį mokosi specialioje klasėje, nes šią klasę vadina „išteklių“ klase, kurioje naudojamos specialios priemonės, specialūs metodai ir dirba specialusis pedagogas.
5. Pagrindinį mokymo laiką praleidžia bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje (Galkienė, 2005).

Kaip teigia Ališauskas ir kt. (2010), Lietuvos edukacinė realybė liudija, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių asmenų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje turi ir segregacinių ypatumų. Dažnai tokiu atveju yra pabrėžiamas ugdymo specifiškumas, specialiosios mokymo priemonės, programų pritaikymas, vartojamos etiketizuojančios sąvokos. Ugdymas specialiojoje mokykloje neretai sėkmingai derinamas su asmens socializacijos, įtraukimo ir įgalinimo siekais, peržengiant specialiojo ugdymo institucijose nusistovėjusias tradicines ribas.

Gevorgianienės ir Zaikausko (2007) teigimu, mūsų šalyje dėl tebetrunkančių specialiųjų poreikių mokinių ugdymo transformacijų daugelyje specialiojo ugdymo sričių – individualizuojant programas, tikslinant sąvokas, nustatant diagnozės ir specialiųjų poreikių lygmens ryšį, konsultuojant tėvus dėl ugdymo vietos parinkimo – vis dar yra nemažai neišspręstų

problemų, ir vis dar galima rasti nedidelių SUP turinčių mokinių specialiosiose mokyklose, nors jų ugdymo segreguotoje aplinkoje tikslingumas yra abejotinas.

Visiems vaikams reikia nuolatinės įvairiapusės pagalbos daugiau nei vienoje iš svarbiausių gyvenimo sričių, kad jie galėtų integruotis į visuomenę. Sulėtėjusios raidos vaikų ugdymas turėtų remtis jų gerai susiformavusiais gebėjimais bei poreikiais, o ne konkrečios negalės etikete. Jie turi būti ugdomi drauge su savo bendraamžiais (Prasauskienė, 2003).

Apibendrinant galima pabrėžti, kad nors specialiųjų poreikių vaikų integracija į bendrojo tipo mokyklas vyksta lėtai, lydima įvairiausių sunkumų, tačiau šių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į visą ugdomąjį procesą, tai ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį jau tapo ne tik faktu, bet vis labiau įsisąmoninamas būtinumas. Kai kurie autoriai pastebi, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių asmenų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje turi ir segregacinių ypatumų, o ugdymas specialiojoje mokykloje gali būti sėkmingai derinamas su asmens socializacijos, įtraukimo ir įgalinimo siekiais.

Lietuvos švietimo politika, siekdama kurti atvirą demokratinę visuomenę, pripažįsta kiekvieno asmens individualumą. Šioje švietimo sistemoje negali būti pamestas nė vienas asmuo, nors jo pažintinės ir motorinės veiklos galimybės skiriasi nuo daugumos.

2. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ UGDYMO SPECIALIOJOJE IR BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE YPATUMŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija, metodai ir imtis

Metodologiją reikia suprasti kaip mokslą, aiškinantį mokslinio tyrimo metodus bei bendrą mokslo metodų teoriją. Kaip teigia N. K. Gončiarovas: „tiksliai apgalvota metodologija yra tyrimo siela, ji lemia ir vysto tyrimo metodus, o reiklus mokslinis, turiningas tyrimas atskleidžia reiškinio prigimtį“ (Tidikis, 2003, p. 190).

Šiame moksliniame darbe buvo naudoti du tyrimo metodai – kiekybinis (anketinė apklausa) ir kokybinis (struktūruotas interviu).

Kiekybiniame tyrime buvo naudojama standartizuota uždaro tipo anketa¹¹. Anot Luobikienės (2000), anketa yra klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas išskirti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Anketavimas suteikia respondentams galimybę patiems atsakyti į pateiktus klausimus ar teiginius. Anketa respondentas pildo savarankiškai vadovaudamasis nurodytomis taisyklėmis.

Tidikio (2003) manymu, anketavimas yra vienas dažniausiai taikomų sociologinių tyrimų metodų. Šio metodo pagalba galima surinkti labai didelį kiekį informacijos. Beje, anketavimas padeda atskleisti įvairių reiškinų tendencijas. Tuo tarpu Kardelis (2007) pažymi šio metodo sudėtingumą pasirengimo jam, problemos išmanymo bei sistemingo darbo atžvilgiu.

Giddens (2005) mini, kad apklausų tikslas – surinkti duomenis, kuriuos galima nagrinėti statistiškai, šitaip atskleidžiant modelius ir dėsningumus.

Respondentai anketiniam tyrimui buvo parinkti remiantis patogią atranka. Valackienė ir Mikėnė (2008) pažymi, kad patogioji atranka apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami.

Atlikus apklausą buvo kuriama surinktų duomenų matrica. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant *SPSS 11.0 for Windows*, (statistinės analizės tikslas – apibendrintų duomenų gavimas ir siekimas atskleisti reiškinų bendrąsias savybes pagal tam tikrus kintamuosius) *Windows Microsoft Office Excel 2003* bei *Windows Microsoft Office Word 2003* programas.

Kokybinio tyrimo metu buvo taikytas struktūruoto interviu metodas. Rupšienės (2007) ir Tidikio (2003) teigimu, kokybiniai tyrimai, lyginant juos su kiekybiniais tyrimais, yra lankstesni, spontaniškesni, labiau pasitikima tyrėjo analitiniais gebėjimais, atitinkamai – mažiau

---

¹¹ Anketa sudaryta ir naudota „Specialiųjų poreikų asmenų ugdymo(si) formų tyrime“ šios Šiaulių universiteto tyrėjų grupės: doc. dr. Algirdo Ališausko (tyrimo vadovas), prof. dr. Stefanijos Ališauskienės, doc. dr. Dariaus Gerulaičio, doc. dr. Ritos Melienės, doc. dr. Linos Miltenienės.

reglamentavimo ir nusistovėjusių normų. Anot Luobikienės (2010), struktūruoto interviu metodas yra vienas svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime. Metodas suteikia platesnes galimybes pažinti tyrimo objektą, tuo tarpu uždaroje anketinėje apklausoje tokios galimybės labai ribotos.

Bitinas (2006) pabrėžia, kad kokybiniai tyrimai metodologiniu požiūriu visų pirma sietini su edukologijos periferijos objektų pažinimu, tai yra ugdymo filosofijos, bendrosios, lyginamosios pedagogikos ir panašiomis problemomis. Kokybiniai tyrimai vertinami edukologinių tyrimų sudedamaisiais komponentais. Svarbios kokybinio tyrimo ypatybės yra tokios:

1. *Pagrindinė paskirtis – objekto aprašymas.* Siekiama gauti duomenų apie mažai tirtą ugdymo reiškinių ir šių duomenų pagrindu kurti hipotetinį, tolesniam tikrinimui skirtą objekto modelį.

2. *Tyrimo atvirumas.* Tyrėjas formuluoja tik bendro pobūdžio hipotezę, atvirą konkretinimui, papildymui, tikrinimui priklausomai nuo objekto apibūdinančios informacijos, kurią jis gauna tyrimo metu. Realios situacijos nagrinėjimas be išankstinių nuostatų, manipuliavimas šių situacijų komponentais minimalus. Klausimynuose pateikiami atviri klausimai apie objektą.

3. *Holistinis požiūris į objektą.* Objektas suvokiamas kaip vientisa sudėtinga sistema. Pabrėžiama, kad objekto komponentų, elementų visuma yra daugiau negu jų suma, kuria siekiama suprasti ugdymo reiškinių esmę, apibūdinti asmens, ugdymo programos ar situacijos pilnutinę raišką.

4. *Konteksto įtaka.* Siekiama atskleisti objekto ypatumus natūralioje aplinkoje, o rezultatai siejami su istorinėmis ir socialinėmis sąlygomis; apibendrinimus riboja laiko ir erdvės veiksniai, tyrimo eiga priklauso nuo konteksto (materialiųjų, socialinių, pedagoginių sąlygų) pokyčių, atsižvelgiant į tyrimo metu išryškėjusias šių pokyčių tendencijas.

5. *Kokybiniai duomenys.* Orientuojamasi į atskiras situacijas, kurioms priskiriamas individualumas, unikalumas, jos visapusiškai, detalios aprašomos bendrine kalba, nagrinėjama situacijų seka, analizuojami individų atsakymai apie tam tikras situacijas.

6. *Tyrėjas kaip pažinimo instrumentas.* Tyrėjas tiesiogiai sąveikauja su tiriamaisiais, kitais ugdymo situacijos komponentais. Atlikdamas mokslinio pažinimo instrumento funkciją, stengiasi suvokti, pajusti ugdymo reiškinių prigimtį, esmę, remdamasis prielaida, kad edukologinių tyrimų objektyvumas yra dalinis, kad asmeninė patirtis neatskiriami nuo gautų duomenų, tyrėjas stengiasi išlikti neutralus tyrimo rezultatų atžvilgiu (Bitinas, 2006).

Kokybinio tyrimo metu gauti duomenys buvo apdoroti taikant turinio (content) analizę. Kardelis (2007) teigia, kad *turinio analizės* esmė yra įvairių dokumentų, žinių bei informacijos

grupavimas į kategorijas, kurios atstovauja atskirus kintamuosius, numatytus tyrimo uždaviniuose (klausimuose). Autorius nurodo, jog atliekant kokybinę turinio analizę atrenkama tyrimui reikalinga medžiaga ir ji analizuojama iš įvairių pozicijų. Turinio (content) analizė pasirinkta neatsitiktinai, nes siekiama išsiaiškinti esamą reiškinio (šiuo atveju tarpusavio santykių raiškos) struktūrą ir nustatyti ją tarsi iš vidaus – per socialinių darbuotojų ir klientų, turinčių proto negalę, asmeninio požiūrio į tą reiškinį prizmę. Manytume, kad šio kokybinio tyrimo procesas yra induktyvus, nes tyrėja generuoja prasmę iš surinktų duomenų. Tyrimo metu stengiamasi sukonstruoti kompleksinį, holistinį paveikslą, analizuojant asmenų žodžius, išsamiai perduodant jų požiūrius.

Respondentų struktūruoto interviu duomenys, kurie pradiniam etape yra atskirų sakinių ir frazių masyvas, buvo redukuojami į kategorijas, o šios dar suskaidomos į subkategorijas. Išskirdama semantinius teksto vienetus, tyrėja atsižvelgė į tai, kad jie būtų suprasti. Turinio analizėje didesnis dėmesys buvo skiriamas subkategorijos išskiriami, o taip pat išskirtų teksto semantinių vienetų dažnių skaičiavimui.

Tyrimo organizavimas. Siekiant atliepti į tiriamojo darbo uždavinius, buvo atliekama teorinė šaltinių analizė ir empirinis tyrimas. Empirinio tyrimo esmė - remiantis kiekybiniais ir kokybiniais tyrimų duomenimis, atskleisti SUP turinčių vaikų ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje ypatumus. Toliau tekste pateikiami visi tyrimo etapai:

1. *Mokslinės literatūros analizės etapas.* Šiame etape atlikta kritinė ir sisteminė mokslinės literatūros analizė.
2. *Tyrimo imties nustatymas.* Kiekybiniam tyrimui atlikti pasirenkant tiriamuosius naudota tikimybinė patogioji atranka. Atliekant tyrimą nebuvo siekiama įtraukti kuo didesnę tiriamųjų grupę, tačiau buvo stengiamasi kuo geriau suvokti tyrinėjamo reiškinio daugiasluoksniškumą ir prasmes. Respondentai abiem tyrimams buvo parinkti remiantis patogiąja atranka. Valackienė ir Mikėnė (2008, p. 101) pažymi, kad „patogioji atranka apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami“. Būtent pasirinktoji tyrimo atlikimo vieta buvo lengviausiai pasiekama tyrėjai. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 193 pedagogai. Kokybiniame tyrime dalyvavo: 4 pedagogai, 14 vaikų ir 6 tėvai iš specialiosios mokyklos bei 12 pedagogų, 19 vaikų ir 7 tėvai iš bendrojo lavinimo mokyklos.
3. *Tyrimo instrumentų paruošimas.* Tyrimui atlikti parengta *anketa* (žr. priedą Nr. 1) ir *struktūruoto interviu* klausimai (žr. priedus Nr. 2, 3, 4).
4. *Duomenų apdorojimo etapas.* Respondentams buvo užtikrinamas anonimiškumas ir tai buvo akcentuojama anketinės apklausos metu bei prieš interviu. Tyrėja įsipareigojo duomenis naudoti tik apdorotus ir apibendrintus.

2.2. Ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas: kiekybinė prieiga

Kiekybinio tyrimo (anketinės apklausos) pagrindinis tikslas - specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių ugdymo formų taikymo Lietuvos mokyklose analizė, kurios metu bus nustatyti vaikų bendrojo ir specialiojo lavinimo mokyklose ugdymo formų taikymo ypatumai.

Naudojant anketinės apklausos metodą, buvo apklausti 193 respondentai (pedagogai ir specialistai) iš įvairių Vilniaus miesto bei Vilniaus rajono mokyklų.

Lentelėse ir grafikuose pateikiami vidurkiai (M), atspindintys bendrą respondentų vertinimą. Įvertindami atskiras SUP mokinių ugdymo formas, respondentai galėjo pasirinkti iš tokių atsakymo variantų su atitinkamais įverčiais: „Tikrai ne“ – 1, „Ne“ – 2, „Taip“ – 3, „Tikrai taip“ – 4.

Anketinėje apklausoje dalyvavo 53 (27,5 proc.) pradžinių mokyklų, 19 (9,8 proc.) pagrindinių mokyklų, net 72 (37,3 proc.) vidurinių mokyklų, 16 (8,3 proc.) gimnazijų, 2 (1 proc.) vakarinių ir 31 (16,1 proc.) specialiųjų mokyklų pedagogai ir specialistai.

Apklausoje dalyvavo respondentai iš Vilniaus miesto ir rajono. Daugiausiai apklausoje dalyvavo respondentai, gyvenantys Vilniaus mieste – 166 (86 proc.), Vilniaus rajono miesteliuose – 18 (9,3 proc.), rajono centre – 7 (3,7 proc.), kaimuose – 2 (1 proc.).

Pagal darbovietės tipą, didžioji dalis dalyvavusių apklausoje buvo iš bendrojo lavinimo mokyklų – 137 (72,1 proc.). Beveik trečdalis apklausoje dalyvavusių teigė, kad dirba specialiojo ugdymo įstaigose – 27 (14,2 proc.). Ketvirtadalis atsakiusių teigė dirbantys bendrojo lavinimo mokyklų specialiosiose klasėse – 27 (14,2 proc.), keletas teigė dirbantys kitokiose ugdymo įstaigose – 9 (4,7 proc.).

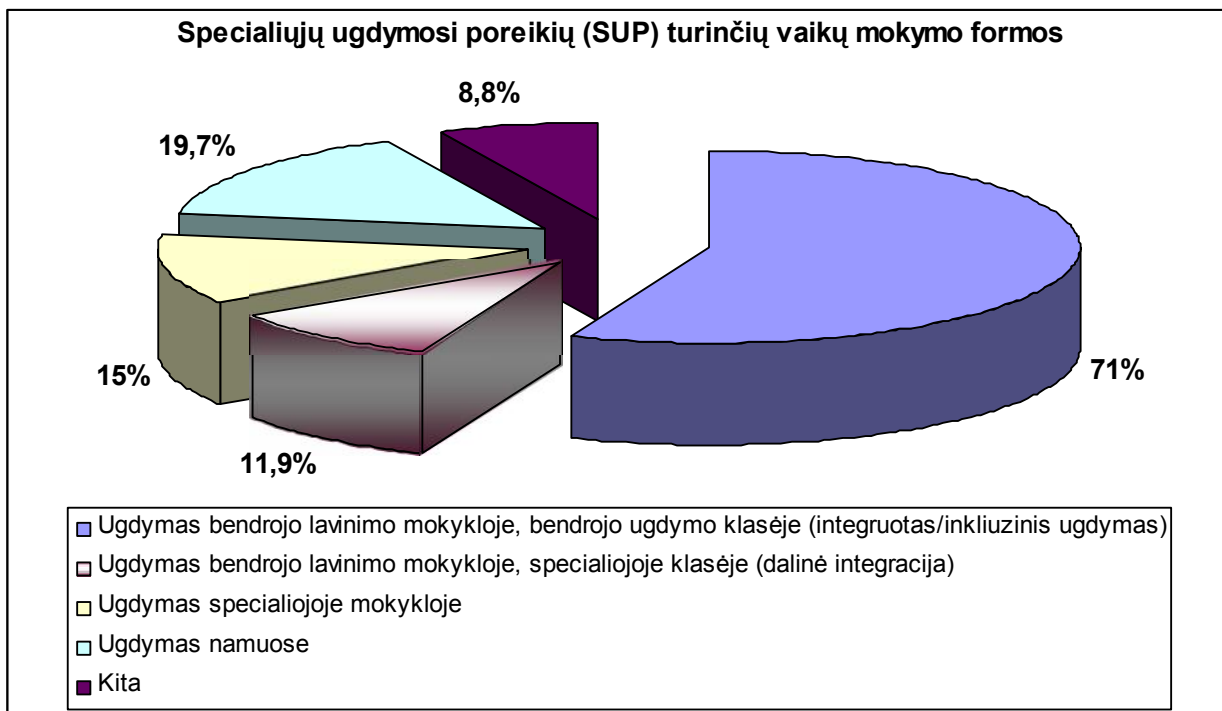
Suskirsčius respondentes pagal profesijas bei įgytas profesines kvalifikacijas, didžioji dalis apklausoje dalyvavusių buvo dalykų mokytojai – 73 (37,8 proc.), pradžinių klasių mokytojai – 57 (29,5 proc.). Ketvirtadalis atsakiusių buvo specialieji pedagogai – 22 (11,4 proc.) ir kitokias profesijas turintys ugdymo specialistai – 24 (12,4 proc.). Apklausoje taip pat dalyvavo logopedai – 14 (7,3 proc.), SUK vadovai – 3 (1,6 proc.). Vertinant apklaustųjų specialistų profesines kvalifikacijas paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų yra įgiję vyresniojo pedagogo kvalifikacijos laipsnį - 105 (54,4 proc.), ketvirtadalis pedagogo laipsnį – 48 (24,9 proc.), pedagogo – metodininko laipsnį – 40 (20,7 proc.).

Visų apklausoje dalyvavusių respondentų (N=193) iš įvairių ugdymo įstaigų pedagoginio darbo stažo vidurkis 19 metų.

Vertinant respondentų pasiskirstymą pagal kvalifikacijos kėlimą per pastaruosius 3 metus, didžioji dalis atsakiusių teigė, jog dažniau teko dalyvauti seminaruose – 147 (76,2

proc.), taip pat kursuose – 74 (38,3 proc.), konferencijose – 57 (29,5 proc.), ir tik keletas atsakiusių teigė, kad teko dalyvauti kitokio pobūdžio kvalifikacijos kėlimo mokymuose – 10 (5,2 proc.).

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, *kokia forma yra tekę mokytį specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau tekste SUP) turinčius vaikus. Gauti duomenys pateikiami 1 paveiksle.*

1 pav. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo formų taikymas

Apklauso duomenų analizės metu paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų (N=137) – 71 proc. teigė, kad ugdant SUP turinčius vaikus bendrojo lavinimo mokykloje, bendrojo lavinimo klasėje taikomas integruotas /inkliuzinis/ ugdymas. Kita dalis respondentų (N=38) – 19,7 proc. teigė, kad daugiausiai teko dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais namuose. Trečdalis atsakiusių (N=29, 15 proc.) teigė, kad daugiausia teko teikti specialųjį ugdymą specialiojo ugdymo mokykloje; kiek mažiau atsakiusių teigė, jog su SUP turinčių vaikų ugdymu teko susidurti ugdant vaikus bendrojo lavinimo mokykloje specialiojoje klasėje, vykdamą dalinę integraciją – (N=23) – 11,9 proc. Ketvirtadalis atsakiusių teigė, jog jiems teko susidurti su kitokiomis SUP turinčių vaikų ugdymo formomis – (N=17) – 8,8 proc.

Galime daryti prielaidą, kad vis dažniau bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai ir kiti specialistai susiduria su integracine/inkliuzine ugdymo forma mokyklose.

Ugdymo specialistų taip pat buvo teiraujama, *kokios tinkamiausios ugdymo formos ugdant nedidelių, vidutinių, didelių ir labai didelių SUP turinčių vaikų ugdymosi poreikius. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami 1 lentelėje.*

Ugdymo formų tinkamumas ugdant nedidelių, vidutinių, didelių ir labai didelių SUP turinčius vaikus

Mokiniai, turintys	Integruotas /inkliuzinis ugdymas		Ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje, specialiojoje klasėje		Ugdymas specialiojoje mokykloje		Ugdymas namuose	
	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>nedidelių SUP</i>	146	76,8	41	21,7	8	4,1	1	0,5
<i>vidutinių SUP</i>	71	36,8	101	52,3	31	16,1	4	2,1
<i>didelių SUP</i>	3	1,6	72	37,9	112	58,9	13	6,8
<i>labai didelių SUP</i>	2	1,1	18	9,5	136	71,6	53	27,9
<i>emocijų ir elgesio sutrikimų</i>	42	22,1	64	33,7	67	35,3	53	27,9
<i>autizmo spektro sutrikimų</i>	22	11,6	60	31,6	76	40,2	57	30

Remiantis lentelėje pateikta respondentų nuomone, galima teigti, kad daugiausiai integruotas/inkliuzinis ugdymas tinkamas nedidelių SUP turintiems vaikams N (=146), mažiau negu pusė atsakiusiųjų teigė, kad toks ugdymas yra tinkamas vidutinių SUP turinčių vaikų ugdymui (N=71) ir tik keletas respondentų teigė, kad integruotas/inkliuzinis ugdymas tinkamas didelių SUP turinčių vaikų ugdymui (N=3) bei labai didelių SUP turintiems vaikams (N=2).

Ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje specialiojoje klasėje, respondentų teigimu, daugiausiai tinkamas vidutinių SUP turintiems vaikams (N=101), kiek mažiau atsakiusiųjų teigė – didelių SUP turintiems vaikams (N=72), daugiau nei trečdalis atsakiusiųjų teigė – nedidelių SUP vaikams (N=41) ir ketvirtadalis (N=18) – labai didelių SUP turintiems vaikams.

Vertinant respondentų nuomonės pasiskirstymą pagal ugdymo specialiojoje mokykloje tinkamumą, didžioji dalis atsakiusiųjų teigė, kad tokiose mokyklose tinkamiausia ugdyti vaikus, turinčius labai didelių SUP (N=136) ir didelių SUP turinčius vaikus (N=112). Trečdalis atsakiusiųjų teigė, kad specialiosios mokyklos ugdymas tinkamas vidutinių SUP turintiems vaikams (N=31), ir tik keletas atsakiusiųjų teigė, kad tokiose mokyklose tiktų mokytis nedidelių SUP turintiems vaikams (N=8).

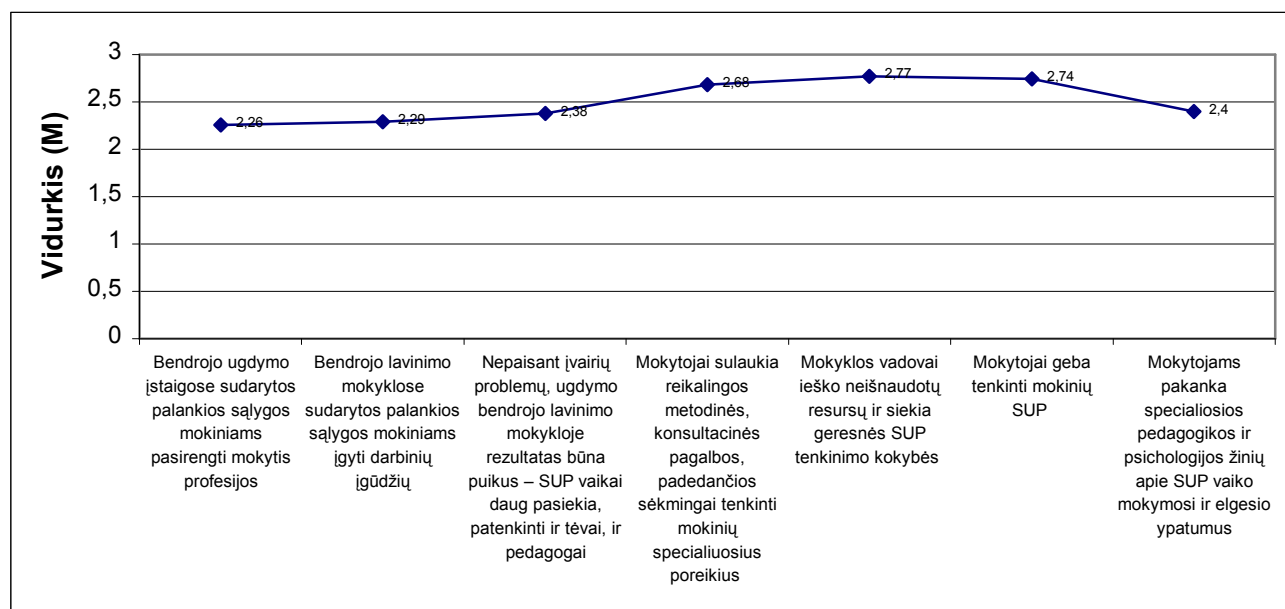
Pagal respondentų pasiskirstymą vertinant SUP turinčių vaikų ugdymą namuose, didžiausia dalis atsakiusiųjų teigė, kad dažniausiai ugdymas namuose tinka labai didelių SUP turintiems vaikams (N=53), mažiau nei ketvirtadalis atsakiusiųjų teigė, kad namuose ugdyti reikėtų didelių SUP turinčius vaikus (N=13) ir tik keli atsakė teigė, kad namuose ugdyti reikėtų vidutinių SUP (N=4) ir nedidelių SUP turinčius vaikus (N=1).

Remiantis pateiktais atsakymų rezultatais galima teigti, kad daugumos respondentų teigimu integruotas/inkliuzinis ugdymas tinkamiausias nedidelių SUP turintiems vaikams. Tuo tarpu ugdymo namuose formą respondentai vertina kaip labiausiai netinkančią SUP turintiems vaikams, išskyrus labai didelių SUP turinčius vaikus. Kalbant apie vaikus, turinčius emocijų ir elgesio ar autizmo spektro sutrikimų, respondentai gana vienareikšmiškai pasisako už tai, kad šie vaikai turėtų būti ugdomi arba bendrojo lavinimo mokykloje specialioje klasėje, arba specialiojoje mokykloje, arba namuose. Šiems vaikams integruotą/inkliuzinį ugdymą respondentai laikytų tinkančiu labai retai (10-20 proc. vaikų).

Pateikti respondentų atsakymai rodo, kad, pedagogų manymu, integruotai galėtų būti ugdomi tik nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai. Tuo tarpu didelius ir labai didelius SUP turinčius vaikus dažniau turėtų ugdyti specialiosios mokyklos arba tokie vaikai turėtų būti ugdomi namuose.

Manytume, kad ugdymo sistema turi suteikti galimybę integruoti visus vaikus į bendrojo lavinimo mokyklas, siekiant užtikrinti vienodą ir visapusišką švietimą, taip siekiant užtikrinti sistemingą tokių vaikų integraciją į šiuolaikinę visuomenę, teikiant šiuolaikines, naujoviškas ugdymo sistemas ir mokymosi programas.

2 paveiksle pateikiamas *SUP turinčių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje sąlygų* vertinimas.

2 pav. SUP turinčių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje sąlygų vertinimas

Matyti, kad ugdymo specialistai pabrėžia vadovų pagalbą ieškant neišnaudotų resursų ir siekia geresnės SUP turinčių mokinių ugdymo kokybės (M=2,77), mokytojų gebėjimą tenkinti

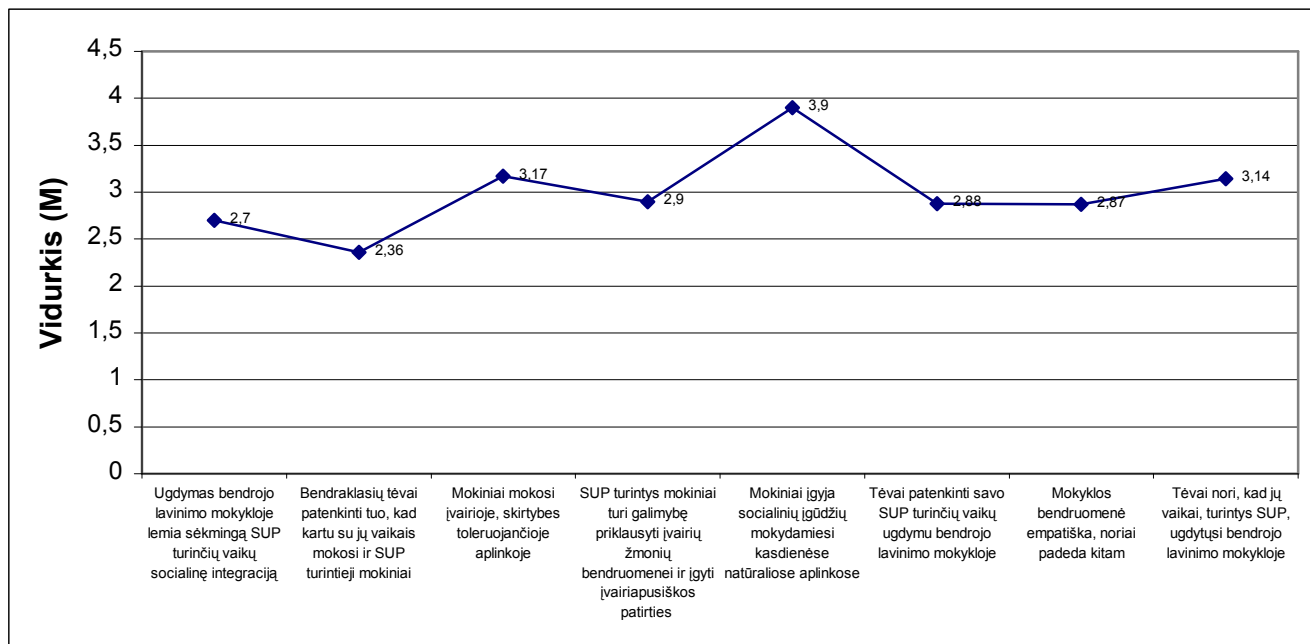
mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius ($M=2,74$) bei tinkamos metodinės ir konsultacinės pagalbos, kuri padeda sėkmingai tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius, gavimą ($M=2,66$).

Ugdymo specialistų teigimu, mokytojai stokoja specialiosios pedagogikos ir psichologijos žinių apie SUP vaikų mokymosi ir elgesio ypatumus ($M=2,40$), o tai riboja galimybes kurti programas, pritaikytas SUP vaikams pagal jų poreikius. Taip pat nepalankiai vertinama tai, kad bendrojo lavinimo mokyklose nėra sudarytos palankios sąlygos mokiniams, norintiems įgyti darbinių įgūdžių ($M=2,29$) bei pasirengti mokytis tam tikros profesijos ($M=2,26$).

Kaip teigė Ambrukaitis ir Ruškus (2002), ugdymo metodikos trūkumas, su kuriuo susiduria ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai ir kiti specialistai, yra viena opiausių mokyklos problemų.

Galima būtų teigti, kad tokia situacija susiklostė, nes SUP vaikams ugdymo sąlygos bendrojo lavinimo įstaigose buvo pradėtos gerinti nelabai seniai. Tik pastarąjį dešimtmetį padėtis bendrojo lavinimo mokyklose tapo palankesnė specialiųjų poreikių turintiems vaikams, buvo pradėtas ugdymo programų pritaikymas, keitėsi pedagogų bei kitų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių požiūris į tokius vaikus.

3 paveiksle pateikiamas *SUP turinčių vaikų integravimo ir prisitaikymo bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas*.

3 pav. SUP turinčių vaikų integravimo(si) ir prisitaikymo bendrojo lavinimo mokyklose vertinimas

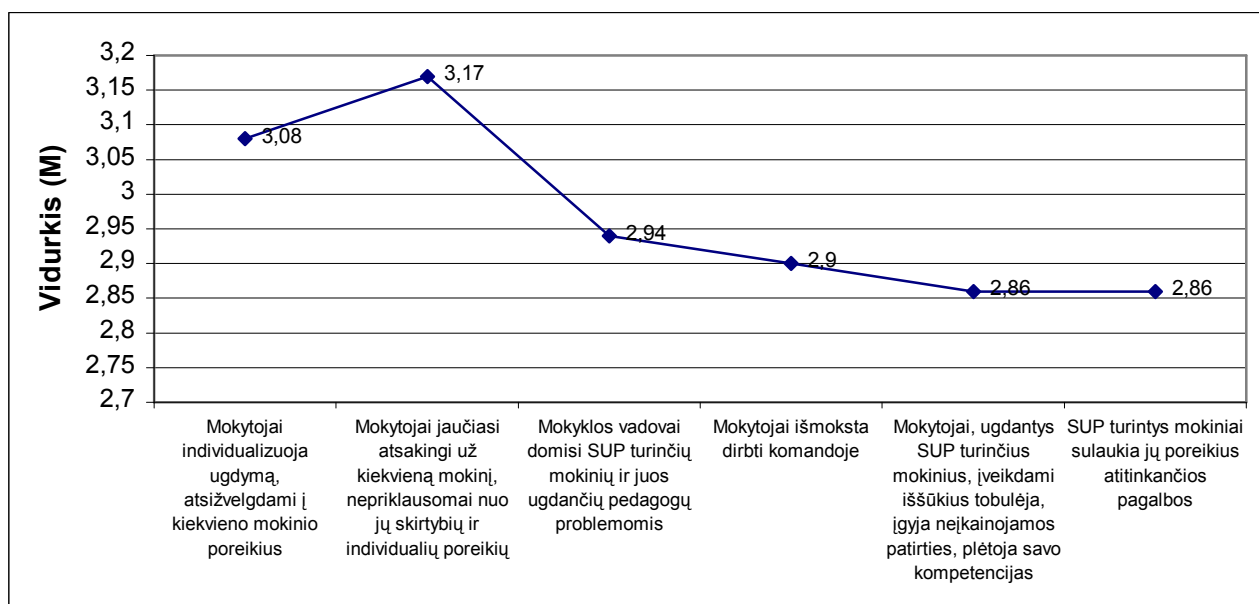
Nurodoma, kad bendrojo lavinimo mokyklose SUP mokiniai taip pat įgyja socialinių įgūdžių mokydami kasdienėje natūralioje ugdymo aplinkoje, kartu su kitais vaikais (M=3,90). Didžioji dalis ugdymo specialistų kaip privalumą nurodė, kad SUP mokiniai mokosi skirtybes toleruojančioje aplinkoje (M=3,17). Pedagogų vertinimu, nemaža dalis tėvų nori, kad jų vaikai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, galėtų mokytis bendrojo lavinimo mokyklose (M=3,14).

Ugdymo specialistų nuomone, SUP turintys mokiniai bendrojo lavinimo mokyklose turi galimybę priklausyti įvairių žmonių bendruomenėms, apsikeisti bei įgyti įvairiapusiškos patirties (M=2,90). SUP turinčių vaikų tėvai yra patenkinti savo vaikų ugdymu bendrojo lavinimo mokykloje (M=2,88). Mokyklos bendruomenė yra empatiška bei noriai padeda SUP poreikius turinčių vaikų integravimui į bendrąjį ugdymosi procesą (M=2,87). SUP mokinių ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją (M=2,70).

Tačiau pastebima tendencija, kad SUP vaikų bendraklasių tėvai yra nepatenkinti, kad kartu su jų vaikais mokosi ir SUP turintieji vaikai (M=2,36).

Ruškaus (2002) teigimu, integracija įmanoma tik mokantis kartu su kitais bendraamžiais, o SUP turinčių mokinių ugdymas turi būti bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo programos dalimi.

Tyrimu taip pat buvo siekiama atskleisti, kaip *mokytojai įsitraukia į SUP turinčių mokinių integravimo procesus*. Gauti rezultatai yra pateikti 4 paveiksle.

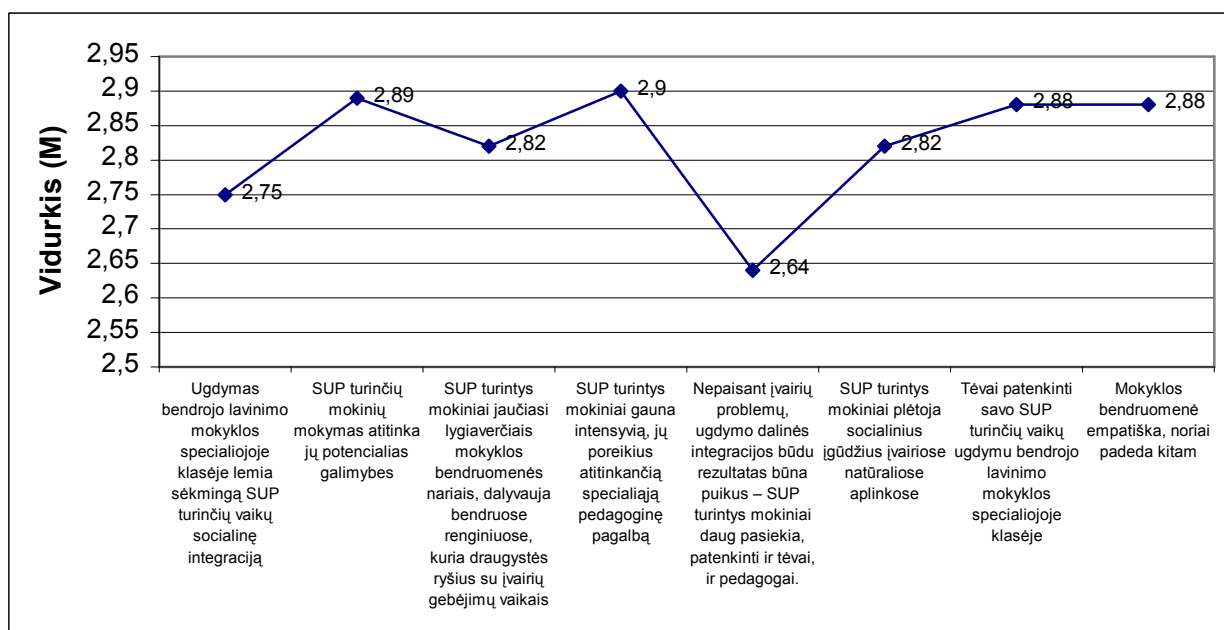
4 pav. Mokytojų įsitraukimas į SUP turinčių mokinių integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas procesus

Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių mokytojų teigia, kad mokytojai jaučiasi atsakingi už kiekvieną mokykloje besimokantį mokinį, nepriklausomai nuo šių mokinių skirtybių ar tam tikrų individualių poreikių (M=3,17). Nemaža dalis atsakiusiųjų teigė, kad mokytojai taiko SUP mokiniams individualizuotą ugdymą, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio poreikius (M=3,08). Bendrojo lavinimo mokyklų vadovai dažnai domisi SUP turinčių mokinių ir juos ugdančių pedagogų problemomis (M=2,94) bei mokytojai dirbdami su SUP vaikais išmoksta dirbti komandoje (M=2,90). Ugdymo specialistų teigimu, mokytojai, ugdatys SUP turinčius mokinius, įveikdami iššūkius nuolat tobulėja, įgyja daugiau neįkainojamos patirties, plėtoja savo kompetencijas, o SUP turintys mokiniai sulaukia jų poreikius atitinkančios pagalbos (M=2,86).

Ambrukaičio ir Ruškaus (2003) požiūriu, vienas sėkmingos SUP mokinių integracijos veiksnys yra pedagogų ir kitų įstaigoje dirbančių specialistų gebėjimas dirbti komandoje.

5 paveiksle pateikiamas SUP turinčių mokinių *ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje sąlygų vertinimas*, remiantis tyrimo dalyvavusių respondentų nuomone.

5 pav. SUP turinčių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje sąlygų vertinimas

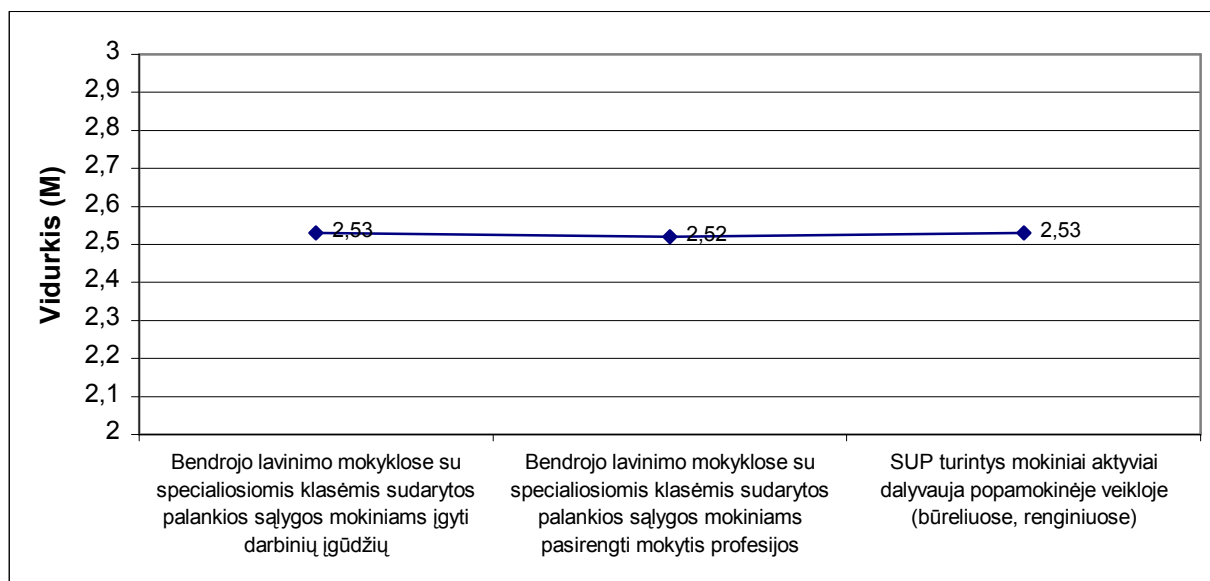
Atliekant SUP turinčių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokyklų specialiosiose klasėse sąlygų vertinimą, ugdymo specialistai pabrėžė, kad SUP turintys vaikai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialiąją pedagoginę pagalbą (M=2,90). Daugelio apklausoje dalyvavusių ugdymo specialistų teigimu, SUP turinčių mokinių mokymas atitinka jų potencialias galimybes (M=2,89). Apklausoje metu paaiškėjo, kad daugelis tėvų yra patenkinti savo SUP turinčių vaikų ugdymu bendrojo lavinimo mokyklose specialiosiose klasėse (M=2,88). Taip pat

nemaža dalis atsakiusiųjų teigė, kad mokyklų bendruomenės yra empatiškos bei noriai padedančios SUP vaikams integruotis į bendrąją ugdymosi sistemą (M=2,80).

SUP turintys mokiniai, mokydamiesi bendrojo lavinimo mokyklose specialiose klasėse, efektyviai plėtoja socialinius įgūdžius įvairiose natūraliose aplinkose bei jaučiasi lygiaverčiais mokyklos bendruomenės nariais, dalyvaudami bendruose renginiuose, kurdami draugystės ryšius su įvairių gebėjimų vaikais (M=2,82). Respondentai akcentuoja tai, kad ugdymas bendrojo lavinimo mokyklų specialiosiose klasėse lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją (M=2,75), o SUP turintys mokiniai daug pasiekia ir tuo būna dažniausiai patenkinti tėvai ir pedagogai (M=2,64).

Gevorgianienė ir Zaikauskas (2007) pažymi, kad SUP mokiniams reikia individualiai jiems pritaikyto ugdymo, o integruotos mokyklos ir aukštų pasiekimų sąvokos yra sunkiai suderinamos. Šios mintys tarsi leidžia suprasti autorių mintį, kad SUP mokiniai turėtų būti ugdomi atskirai nuo normaliai besimokančių vaikų.

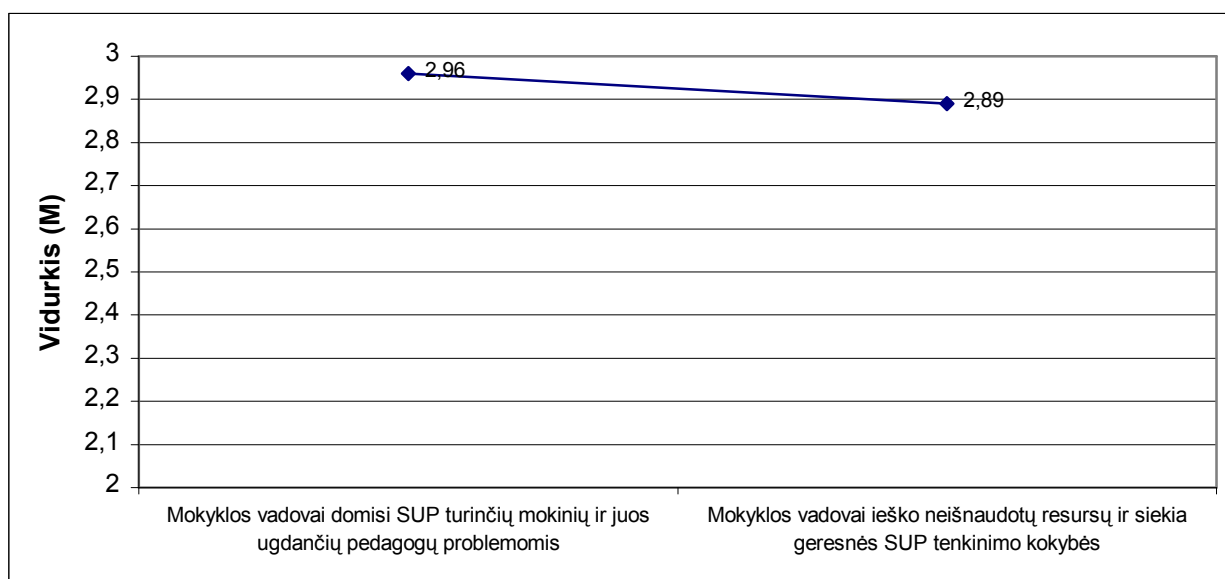
6 paveiksle pateikiamas *papildomo SUP turinčių mokinių ugdymo vertinimas*, remiantis pedagogų ir kitų specialistų nuomone.

6 pav. Papildomo SUP turinčių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje vertinimas

Vertinant bendrojo lavinimo mokyklose specialiosiose klasėse besimokančių SUP turinčių vaikų papildomą ugdymą, respondentai nei patvirtino, nei paneigė fakto, kad yra sudaromos palankios sąlygos mokiniams įgyti darbinių įgūdžių, pasiruošti mokytis profesiją ar aktyviai dalyvauti popamokinėje veikloje (būreliuose, renginiuose) (M=2,53).

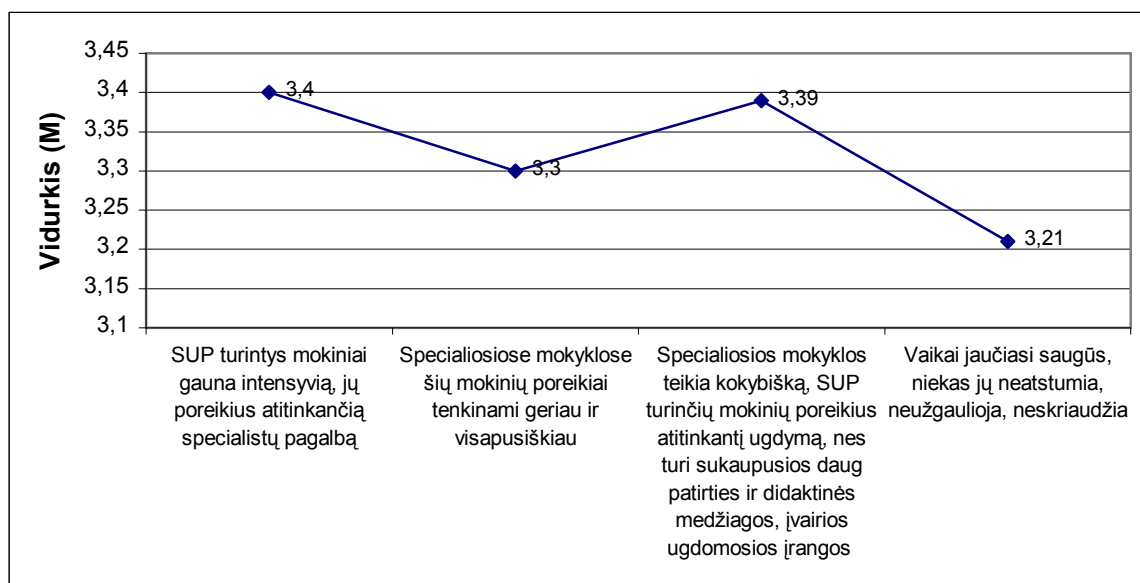
7 paveiksle pateikiamas *ugdymo institucijos vadovų domėjimosi ir pagalbos SUP turinčių vaikų ugdyme vertinimas*.

7 pav. Ugdymo institucijos vadovų domėjimasis ir pagalba SUP turinčių vaikų ugdyme

Vertinant bendrojo lavinimo mokyklų vadovų domėjimąsi SUP turinčių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas paaiškėjo, kad mokyklos vadovai domisi SUP turinčių mokinių ir juos ugdančių pedagogų problemomis ($M=2,96$). Labai svarbus veiksnys yra tai, kad mokyklos vadovai dažnai ieško neišnaudotų resursų ir siekia geresnės SUP vaikų ugdymo tenkinimo kokybės ($M=2,89$).

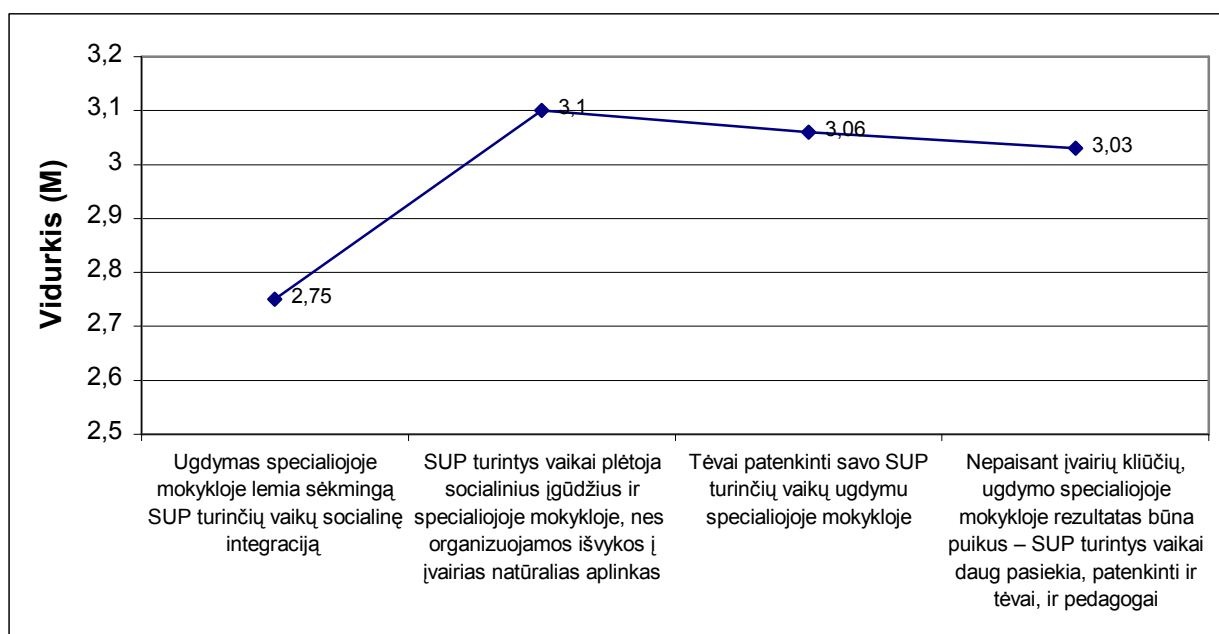
Ugdymo sąlygų SUP turintiems mokiniams specialiojoje mokykloje sudarymo vertinimas atskleidžiamas 8 paveiksle.

8 pav. Ugdymo sąlygų SUP turintiems mokiniams specialiojoje mokykloje sudarymas

Pabrėžiama, kad SUP turintys mokiniai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialistų pagalbą (M=3,40). Respondentai taip pat nurodo tai, kad specialiosios mokyklos dažniausiai teikia kokybišką, SUP turinčių mokinių poreikius atitinkantį ugdymą, kadangi turi sukaupusios daug patirties ir didaktinės medžiagos bei įvairios ugdomosios įrangos (M=3,39), specialiosiose mokyklose SUP mokinių poreikiai tenkinami geriau ir visapusiškiau nei bendrojo lavinimo mokyklose (M=3,30), o vaikai jaučiasi saugesni, niekas jų neatstumia, neužgaulioja bei neskriaudžia (M=3,21).

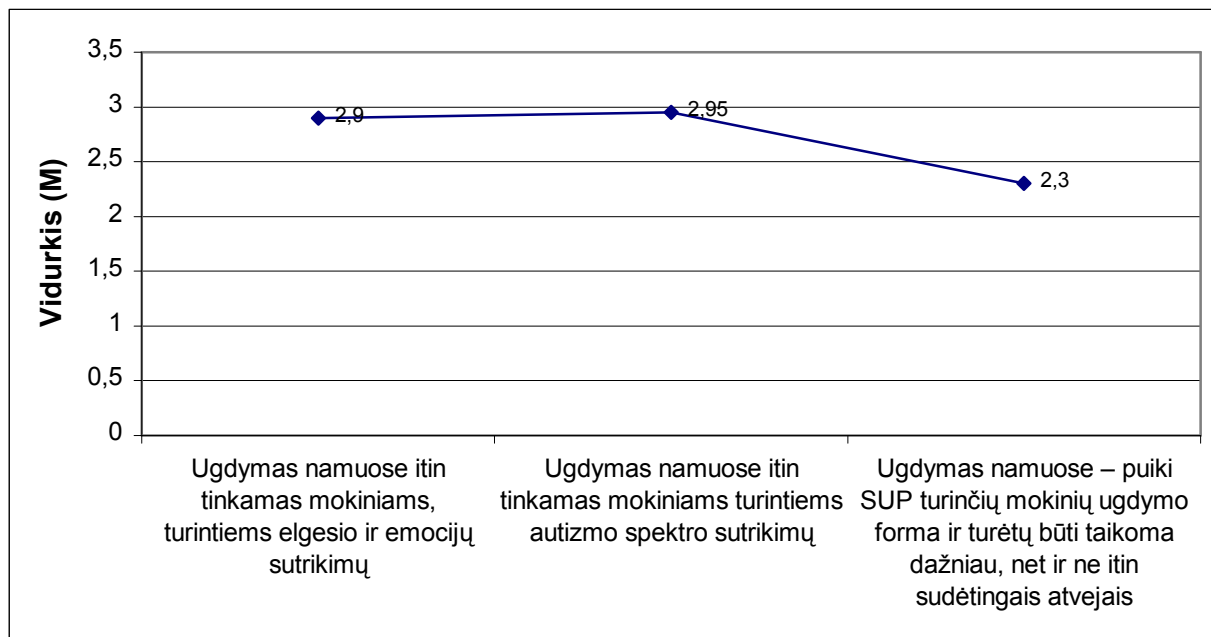
9 paveiksle pateikiamas *SUP turinčių vaikų integravimosi specialiojoje mokykloje bei tėvų pasitenkinimo tuo vertinimas*.

9 pav. SUP turinčių vaikų integravimasis specialiojoje mokykloje ir tėvų pasitenkinimas tuo

Rezultatai rodo, kad SUP turintys vaikai daugiau plėtoja socialinius įgūdžius specialiojoje mokykloje dėl nuolat organizuojamų išvykų į įvairias natūralias aplinkas (M=3,10), SUP vaikų tėvai yra patenkinti jų vaikų ugdymu specialiojoje mokykloje (M=3,06), o tuo tarpu vaikai specialiosiose mokyklose daug pasiekia, jų ugdymo rezultatai yra geresni (M=3,03). Ugdymas specialiojoje mokykloje lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją (M=2,75). Beje, šis rodiklis analogiškas ir vertinant ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje (M=2,70).

Tyrime respondentų taip pat buvo prašoma vertinti *SUP turinčių vaikų ugdymą namuose*. Šis vertinimas pateikiamas 10 paveiksle.

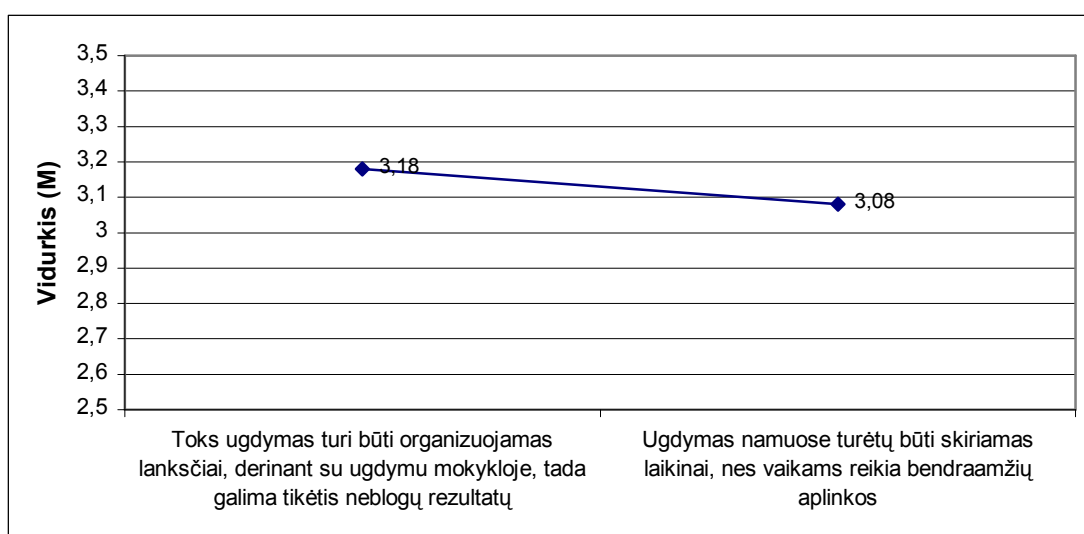

10 pav. SUP turinčių vaikų ugdymo namuose vertinimas

Tyrime dalyvavę respondentai pabrėžė, kad SUP turinčių vaikų ugdymas namuose itin tinkamas mokiniams turintiems autizmo spektro sutrikimų ($M=2,95$), ugdymas namuose taip pat yra tinkamas mokiniams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų ($M=2,90$).

Ugdymo specialistai mano, kad ugdymas namuose nėra puiki SUP turinčių mokinių ugdymo forma ir neturėtų būti taikoma dažniau, juolab ne itin sudėtingais atvejais ($M=2,30$).

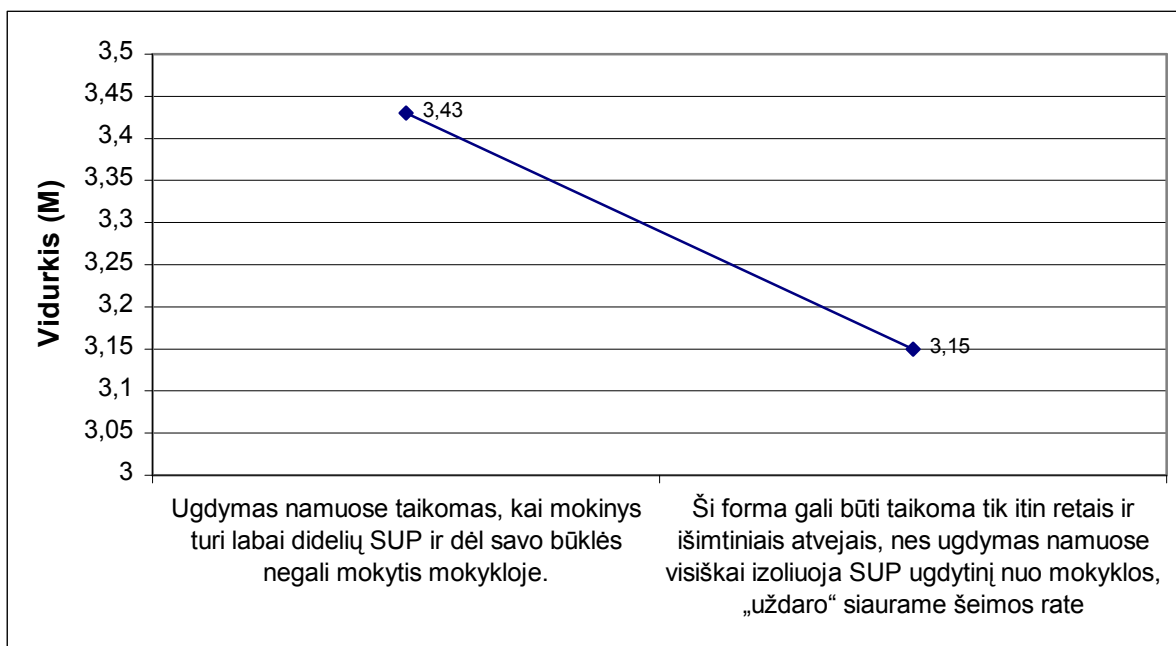
Taip pat respondentų buvo prašoma vertinti *SUP turinčių vaikų ugdymo namuose organizavimą*. Jo vertinimas pateikiamas 11 paveiksle.

11 pav. SUP turinčių vaikų ugdymo namuose organizavimo vertinimas

Ugdymo namuose organizavimas, ugdymo specialistų teigimu, turi būti organizuojamas lanksčiau, derinant su ugdymo įstaigų specialistais, tada būtų galima tikėtis gerų ir efektyvių ugdymo rezultatų ($M=3,18$). Apklausoje dalyvavę ugdymo specialistai teigia, kad ugdymas namuose turėtų būti skiriamas laikinai, kadangi vaikams reikia bendraamžių aplinkos ($M=3,08$).

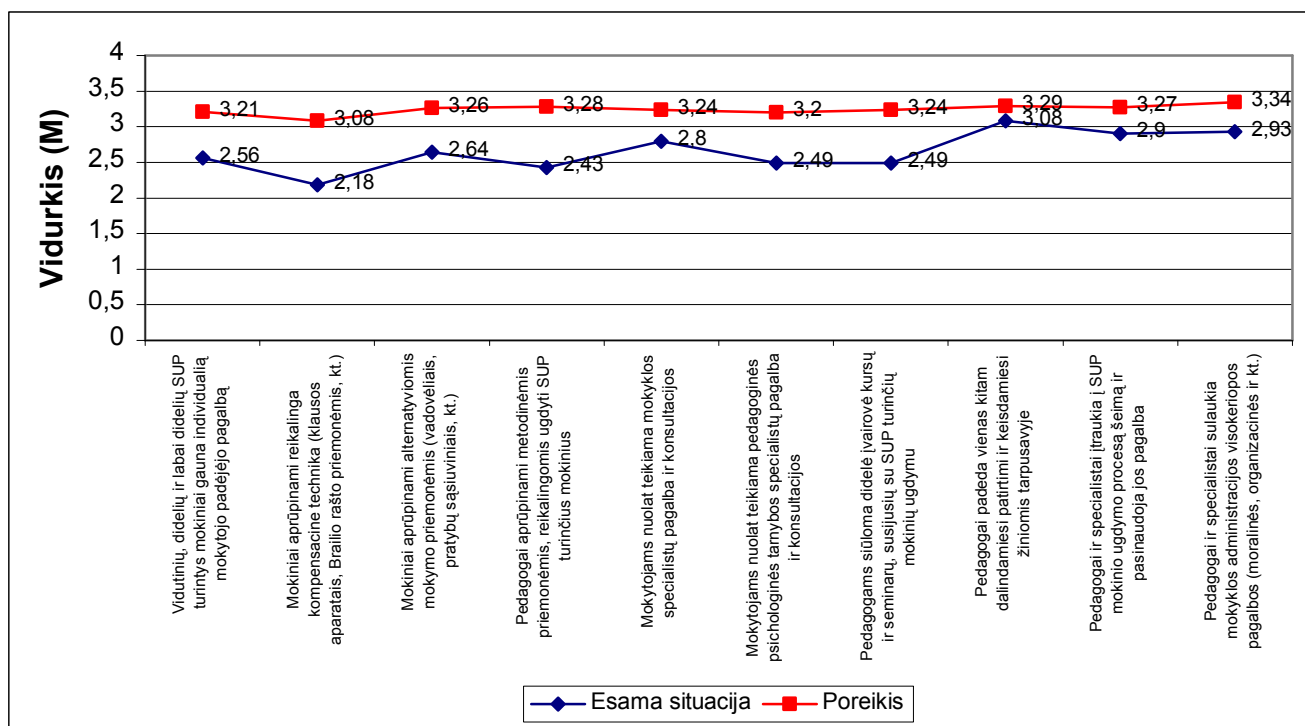
Ugdymo namuose sąlygų vertinimas atsispindi 12 paveiksle.

12 pav. SUP turinčių mokinių ugdymo namuose sąlygų vertinimas

Ugdymo specialistų vertinimu, ugdymas namuose turi būti taikomas mokiniams turintiems labai didelių SUP ir kurie dėl savo būklės negali mokytis mokykloje ($M=3,43$), o SUP mokinių ugdymo namuose forma gali būti taikoma tik itin retais ir išimtiniais atvejais, nes ugdymas namuose visiškai gali izoliuoti SUP ugdytinius nuo mokyklinės aplinkos, uždarant mokinį siaurame šeimos rate ($M=3,15$).

13 paveiksle atskleidžiamas *specialiosios ir kitos pagalbos mokiniams ir pedagogams teikimo lygis ir poreikis*, remiantis respondentų nuomone.

13 pav. Specialiosios ir kitos pagalbos teikimo lygio ir poreikio vertinimas

Tyrimo rezultatai rodo, kad integruojant SUP turinčius vaikus, pedagogai ir ugdymo specialistai didžiausią poreikį išreiškia mokyklos administracijos teikiamos pagalbos atžvilgiu ($M=3,34$), nors esama mokyklos administracijos teikiama pagalba jie yra patenkinti ($M=2,93$). Respondentai taip pat teigė, kad SUP turinčių vaikų ugdymo procese pedagogai labai padeda vieni kitiems, dalinasi bendrąją ugdymo patirtimi ($M=3,08$), nors ir šioje srityje respondentai išvelgia didesnę tokios abipusės pagalbos poreikį ($M=3,29$). Pedagogai, vertindami aprūpinimo metodinėmis priemonėmis, reikalingomis ugdyti SUP turinčius vaikus esamą situaciją ir poreikį, pasisakė, kad jie nėra tinkamai aprūpinami jomis ($M=2,43$), tačiau akcentavo didelį aprūpinimo jomis poreikį ($M=3,28$). Pedagogai ir ugdymo specialistai dažnai įtraukia į SUP turinčių mokinių ugdymo procesą šeimą ir pasidalina abipuse pagalba ($M=2,90$), bet vėlgi nurodo didesnę poreikį bendrauti ir bendradarbiauti su šeima ($M=3,27$). Kaip pačią sunkiausią situaciją respondentai akcentavo mokinių aprūpinimą reikalinga kompensacine technika (klausos aparatais, Brailio rašto priemonėmis ir t.t.) ($M=2,18$) ir alternatyviomis mokymo priemonėmis (vadovėliais, pratybų sąsiuviniais ir kt.) mokyklose ($M=2,64$) ir pasisakė už šių priemonių poreikį (atitinkamai $M=3,08$ ir $M=3,26$). Respondentai nurodo, kad mokytojams trūksta suteikiamų pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų pagalbos ir konsultacijų (esama situacija - $M=2,49$, poreikis - $M=3,20$), taip pat stokojama kursų ir seminarų, susijusių su SUP turinčių mokinių ugdymu, įvairovės pasiūlos (esama situacija - $M=2,49$, poreikis - $M=3,24$). Taip pat pedagogai akcentavo

tai, kad vidutinių, didelių ir labai didelių SUP turintiems vaikams yra stokojama individualios mokytojo padėjėjo pagalbos (esama situacija - $M=2,56$, poreikis - $M=3,21$).

2.3. Ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas: kokybinė priega

Įvertinus specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo specialiosiose mokyklose bei integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas teorinius aspektus bei siekiant plačiau iširti tyrimo objektą buvo atliktas kokybinis tyrimas (struktūruotas interviu). Jo metu buvo apklausti 4 pedagogai, 14 vaikų ir 6 tėvai iš specialiosios mokyklos bei 12 pedagogų, 19 vaikų ir 7 tėvai iš bendrojo lavinimo mokyklos. Visoms atskiroms šiame tyrime dalyvavusioms respondentų grupėms buvo pateikiami tie patys klausimai (vaikams – žr. priedas Nr. 2; tėvams – žr. priedas Nr. 3; pedagogams – žr. priedas Nr. 4).

Siekiant atskleisti specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokykloje ypatumus, buvo atliktas struktūruotas interviu, kuriame dalyvavo specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys vaikai, jų tėvai ir pedagogai.

Tyrimas buvo atliktas 2011 m. spalio 3 – 17 d. Kokybiniame tyrime dalyvavo dviejų pagrindinių mokyklų ir dviejų specialiųjų mokyklų specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, jų tėvai ir pedagogai. Mokyklų pavadinimai nenurodomi, paisant etikos reikalavimų.

2 ir 3 lentelėse pateikiama pedagogų nuomonė apie ugdymą specialiojoje mokykloje ir bendrojo lavinimo mokykloje.

2 lentelė

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų nuomonė apie sutrikusio intelekto vaikų ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Darbo su sutrikusio intelekto vaikais patirtis	Patirties stoka	„Daugiau patirties turiu su emocijų ir elgesio sutrikimų turinčiais vaikais“ (1)	1
	Pakankama patirtis	„Apie 4 metai“ (2); „1“ (4); „Pirmi metai“ (5); „2 metai“ (6); „Didelė“ (10); „5“; „Anksčiau 3, o dabar 2 tokie vaikai“ (3)	6
Mokinio pasiekimų ir galimybių mokytis bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas	Neigiamas vertinimas	„Vaikas patiria daug įtampos ir nesėkmes“ (1); „Žingsnis atgal, nes trukdo dirbti“ (3); „Nekenčia jų“ (3); „Mokytojai patiria daug įtampos ir nesėkmes“ (1); „Mokyklos visai nepritaikytos“ (1)	5
	Teigiamas vertinimas	„Gali mokytis, jei draugiška klasė“ (2); „Mokiniui bendrojo lavinimo mokykloje daug geriau“ (3); „Keli žingsniai į priekį visai klasei“ (3); „Mokiniai mokosi atjautos ir supratimo“ (3); „Mokiniai nenori mokytis“ (4); „Jei būtų pastovus mokytojo padėjėjas“ (5)	6

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Sutrikusio intelekto vaikų mokymo bendrojo lavinimo mokykloje tinkamumo vertinimas	Ugdymas tinkamas	„Tinkamas“ (1); „Taip“ (2, 9, 10, 11); „Taip, tinkamiausias“ (6); „Mokykla yra visiems“ (10); „Vaikas nėra nuošaly“ (1)	8
	Ugdymas netinkamas	„Gauna minimaliai dėmesio“ (1); „Trūksta dėmesio“ (5); „Labai daug vaikų klasėse“ (1, 7); „Didelės klasės“ (5); „Ne“ (4)	6
Sutrikusio intelekto vaikų integruoto ugdymo vertinimas	Nepritiriamas integracijai	„Ne“ (1); „Nepritariu“ (4)	2
	Integracijos trukdžiai	„Yra labai didelės klasės“ (1); „Nesulaukia tinkamo ugdymo ir pagalbos“ (1)	2
	Pritiriamas integracijai	„Pritariu“ (2, 6, 7, 8); „Lengviau įsilieti į visuomenę“ (2); „Vienareikšmiškai pritariu“ (3); „Taip“ (10, 11, 12)	9
Specialistų poreikis	Specialusis pedagogas	„Specialiojo pedagogo“ (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)	12
	Psichologas	„Psichologo“ (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12)	11
	Socialinis pedagogas	„Socialinio pedagogo“ (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11)	10
	Logopedas	„Logopedo“ (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12)	10
	Kiti pedagogai ir specialistai	„Ugdytojo padėjėjo“ (1); „Mokytojo padėjėjo“ (7); „Surdopedagogo“ (9)	3
Tėvų įsitraukimas į sutrikusio intelekto vaiko ugdymo procesą	Tėvų įsitraukimas	„Lavina“ (1); „Nuolat bendrauja“ (1); „Padeda paruošti namų darbus“ (2); „Vyksta bendradarbiavimas“ (3)	4
	Tėvų įsitraukimo stoka	„Dažnai neprisideda“ (2); „Dažniausiai neprisideda“ (4); „Niekaip“ (5); „Dažnai tėvai neturi laiko“ (6); „Dažniausiai mažai padeda“ (9); „Labai mažai“ (10)	6
Mokyklos pritaikymas ugdyti sutrikusio intelekto vaikus	Programos ir projektai	„Ruošiamos programos“ (1); „Skirtingi projektai“ (6)	2
	Specialistų komanda	„Dirba spec. pedagogas, psichologas“ (1); „Mokykloje yra socialinis pedagogas, psichologas, logopedas“ (2, 6); „Visi specialistai“ (3, 10, 12); „Mokytojo padėjėjai“ (3); „Specialusis pedagogas“ (4, 7); „Socialinis pedagogas“ (4, 7); „Mokykloje yra visi specialistai“ (5)	12
Sutrikusio intelekto vaikų santykiai su bendraamžiais	Santykių neapibrėžtumas	„Įvairūs“ (1, 3);	2
	Teigiami santykiai	„Puikūs“ (1); „Supranta“ (3); „Užjaučia“ (3); „Stengiamasi klasėje puoseletti draugiškus santykius“ (5); „Priima ir bendrauja gerai“ (8)	5
	Neigiami santykiai	„Būna atstumti“ (1); „Sudėtingi“ (2); „Nenorinti bendrauti“ (2); „Bendraamžiai su juo nebendrauja“ (4); „Patenkamamai“ (10)	5
Bendraklasių pagalba sutrikusio intelekto vaikų ugdyme	Bendraklasių pagalba	„Taip“ (1); „Padeda mokytis“ (2); „Taip, labai dažnai“ (3); „Labai retai“ (4, 10)	5
Sutrikusio intelekto vaiko geros jausenos bendraamžių grupėje kūrimas	Bendradarbiavimo skatinimas	„Reikėtų mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo“ (2)	1
	Fizinių erdvių pritaikymas	„Reikėtų steigti specialias klases“ (4)	1
	Asmeninės savybės	„Supratimo“ (5, 7, 9); „Tolerancijos“ (5, 9, 10); „Pagarbos“ (8, 9); „Palaiškymo“ (10); „Dėmesys“ (12)	10
	Klasės mikroklimato kūrimas	„Gero mikroklimato klasėje“ (6)	1

Bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys pedagogai akcentavo savo darbo su sutrikusio intelekto vaikais patirtį, pabrėžė teigiamus ir neigiamus sutrikusio intelekto vaikų galimybių

mokyti bendrojo lavinimo mokykloje aspektus. Taip pat respondentai buvo nevienareikšmiškos nuomonės apie tai, kad sutrikusio intelekto vaikai galėtų mokytis bendrojo lavinimo mokykloje. Dauguma tyrime dalyvavusių pedagogų pritaria vaikų integruotam ugdymui, nurodydami tam tikrus galimus integracijos trukdžius (pvz., per didelės klasės).

Kalbėdami apie specialistų, reikalingų bendrojo lavinimo mokykloje ugdant sutrikusio intelekto asmenis, poreikį, respondentai pažymėjo, kad specialusis pedagogas, socialinis pedagogas, logopedas, psichologas ir kiti specialistai yra būtini šiame procese. Ypatinę dėmesį tiriamieji skyrė tėvų įsitraukimo į sutrikusio intelekto vaikų ugdymo procesą stakai.

Respondentai, įvardydami mokyklos prisitaikymo ugdyti sutrikusio intelekto vaikus aspektus, daugiausiai pabrėždavo įvairių sričių specialistų buvimą mokykloje, tačiau beveik nieko nekalbėjo apie programų, fizinės aplinkos pritaikymą ir pan.

Analizuodami SUP turinčių vaikų ir bendraamžių santykius, pedagogai nurodė tiek teigiamus, tiek ir neigiamus santykių aspektus, kurie, tikėtina, neprideda prie sėkmingos šių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą. Tačiau pažymėjo, kad bendraklasiai noriai padeda SUP turinčiam vaikui.

Kalbėdami apie veiksnius, kurie padėtų SUP turinčiam mokiniui geriau jaustis bendraamžių grupėje, respondentai išryškino bendraamžių asmeninių savybių (tolerancijos, supratimo, pagalbos ir kt.) poreikį.

3 lentelė

Specialiosios mokyklos pedagogų nuomonė apie sutrikusio intelekto vaikų ugdymą specialiojoje mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Darbo su sutrikusio intelekto vaikais patirtis	Patirties buvimas	„Dirba nuo 1971 m.“ (2); „Kiekvieną dieną“ (3); „Dirbu jau 14 metų“ (4); „5“ (1)	4
Mokinio pasiekimų ir galimybių mokytis specialiojoje mokykloje vertinimas	Teigiamas vertinimas	„Turėtų mokytis tik spec. mokykloje“ (2); „Geriausiai tinka mokytis specialiojoje mokykloje“ (4)	2
Sutrikusio intelekto vaikų mokymo specialiojoje mokykloje tinkamumo vertinimas	Ugdymas tinkamas	„Geriau spec. mokyklos“ (1); „Dirba specialistai“ (1); „Yra tinkamiausias sprendimas“ (2); „Užduotys individualios“ (2); „Mokiniai jaučiasi pilnaverčiais“ (2); „Tinkamiausia mokykla yra specialioji“ (4)	6

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Sutrikusio intelekto vaikų integruoto ugdymo vertinimas	Nepritarimas integracijai	„Nepritariu“ (2)	1
	Integracijos trukdžiai	„Aplinka dar negeba priimti kitokio mokinio“ (2); „Mokytojui sunku surasti laiko darbui su mokiniu“ (2)	2
	Pritarimas integracijai	„Integracija svarbu“ (3)	1
Specialistų poreikis	Specialusis pedagogas	„Specialiojo pedagogo“ (1, 2, 4)	3
	Psichologas	„Psichologo“ (1, 2, 4)	3
	Socialinis pedagogas	„Socialinio pedagogo“ (1, 2, 4)	3
	Logopedas	„Logopedo“ (1, 2, 4)	3
	Kiti pedagogai ir specialistai	„Kineziterapeuto“ (4)	1
Tėvų išitraukimas į sutrikusio intelekto vaiko ugdymo procesą	Tėvų išitraukimo stoka	„Minimaliai“ (2)	1
	Tėvų išitraukimas	„Domisi vaiko ugdymu“ (1); „Pastoviai domisi ugdymu“ (4); „Dalyvauja mokyklos renginiuose“ (4); „Domisi ugdymo programomis“ (4)	4
Mokyklos pritaikymas ugdyti sutrikusio intelekto vaikus	Fizinių erdvių pritaikymas	„Relaksacijos kabinetas“ (2, 4); „Kineziterapijos kabinetas“ (2); „Gydomosios gimnastikos salytė“ (4)	4
	Metodinės priemonės	„Metodinės priemonės“ (2)	1
	Papildomos paslaugos	„Vežiojimas į mokyklą“ (2)	1
Sutrikusio intelekto vaikų santykiai su bendraamžiais	Santykių neapibrėžtumas	„Įvairūs“ (4)	1
	Teigiami santykiai	„Geri“ (1); „Geri santykiai“ (2); „Vaikai sutaria“ (3); „Draugiški“ (4)	4
Bendraklasių pagalba sutrikusio intelekto vaikų ugdyme	Bendraklasių pagalba	„Taip“ (1); „Visada vieni kitiems padeda“ (1); „Noriai padeda“ (2)	3
	Bendraklasių pagalbos nebuvimas	„Ne, nepadeda“ (4)	1
Sutrikusio intelekto vaiko geros jausenos bendraamžių grupėje kūrimas	Bendradarbiavimo skatinimas	„Glaudesnių santykių tarp administracijos ir kolegų“ (3)	1
	Fizinių erdvių pritaikymas	„Saugios aplinkos“ (1)	1
	Klasės mikroklimato kūrimas	„Geros klasės ir mokyklos atmosferos“ (4)	1
	Specialistų pagalba	„Specialistų pagalbą“ (1)	1
	Specialios žinios ir darbo metodai	„Specialių žinių“ (2); „Specialių metodų“ (2)	2

Kaip matome iš 3 lentelėje pateiktų duomenų, pedagogai, dirbantys specialiojoje mokykloje, turi nemažai darbo su sutrikusio intelekto asmenimis patirties. Jie labai aiškiai pasisakė už šių vaikų ugdymą tik specialiojoje mokykloje, pabrėždami tam tinkamas sąlygas (pvz. individualizuotos užduotys, visi specialistai ir pan.). Pasigendama pedagogų pritarimo sutrikusio intelekto vaikų integracijai į bendrojo lavinimo mokyklas.

Pedagogai, dirbantys specialiojoje mokykloje, taip pat kaip ir pedagogai, dirbantys bendrojo lavinimo mokykloje, pritarė įvairių specialistų (specialiojo pedagogo, socialinio pedagogo, logopedo, psichologo, kineziterapeuto) svarbai ir būtinumui sutrikusio intelekto vaikų ugdymo procese.

Priešingai nei vaikų, ugdomų bendrojo lavinimo mokyklose, tėvų išitraukimo į vaiko ugdymo procesą stoka, pedagogai pažymėjo, kad specialiojoje mokykloje ugdomų vaikų tėvai noriai išitraukia į mokyklos gyvenimą (renginius, ugdymo procesą ir pan.). Taip pat respondentai kaip specialiosios mokyklos privalumus įvardijo pritaikytas fizines erdves (pvz. relaksacijos

kabinetas ir pan.), metodines priemones bei papildomas paslaugas (tokias kaip pavėžėjimas autobusiuku iš mokyklos į namus).

Buvo akcentuotas ir bendraklasių teigiamas santykis su sutrikusio intelekto vaikais bei pagalbos jiems teikimas. O kalbėdami apie tuos veiksnius, kurie padėtų sutrikusio intelekto mokiniui geriau pasijausti bendraamžių grupėje, pažymėjo fizinių erdvių pritaikymo, bendradarbiavimo skatinimo, klasės mikroklimato kūrimo, specialių žinių ir metodų poreikį.

4 lentelė

Tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nuomonė apie sutrikusio intelekto vaikų ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Mokyklos vertinimas	Teigiami aspektai mokykloje	„Mokinių ir mokytojų bendravimas“ (1); „Atmosfera“ (2); „Viskas patinka“ (3); „Geri ir rūpestingi pedagogai“ (4); „Graži mokykla“ (4); „Remontas mokykloje“ (5); „Patinka mokytojo bendravimas su vaiku“ (6)	7
	Neigiami aspektai mokykloje	„Išskyrus dideles kainas už pietus“ (3)	1
Vaiko santykiai su bendraamžiais	Teigiami santykiai	„Geri“ (1, 4, 5); „Puikūs“ (2); „Normalūs“ (3); „Teigiami“ (6)	6
Asmenys, su kuriais vaikas bendrauja	Bendraklasiai	„Klasiokai“ (1, 3, 4)	3
	Pedagoginis personalas	„Mokytojai“ (1, 4); „Klasės auklėtoja“ (2); „Spec. pedagogas“ (2); „Soc. pedagogas“ (2)	5
Vaikai patinkančios pamokos	Tikslųjų mokslų pamokos	„Informatika“ (1, 4, 5); „Matematika“ (3, 5, 6)	6
	Dailės ir technologijų pamokos	„Dailė“ (1); „Darbai“ (4, 6); „Technologijos“ (2)	4
	Kitos pamokos	„Muzika“ (2); „Kūno kultūra“ (1, 2); „Fizika“ (3); „Rusų“ (3, 6)	6
Galimybė mokytis kitoje mokykloje	Nenorėjimas vaiko leisti mokytis į kitą mokyklą	„Ne“ (1, 2, 3, 4, 5, 6)	6
Papildomas mokytojų darbas	Vyksta papildomas darbas	„Taip“ (1, 2, 4, 5, 6)	5
	Nevyksta papildomas darbas	„Ne“ (3)	1
Mokytojo taikoma palengvinta programa	Mokytojas dalinai taiko palengvintą programą	„Gal ne visuomet“ (1)	1
	Mokytojai taiko palengvintą programą	„Vaikas mokosi pagal savo galimybes“ (2); „Užsiima“ (3)	2
	Tėvų pasitenkinimas mokytojų taikoma palengvinta programa	„Patinka“ (4); „Patinka palengvinta programa ir vadovėliai“ (5); „Taip, patinka“ (6)	3
Individualizuotas ugdymas	Vyksta individualizuotas ugdymas	„Taip“ (1, 6)	2
	Individualizuoto ugdymo aspektai	„Lengvesnes užduotis“ (1, 2)	2
	Nevyksta individualizuotas ugdymas	„Neduoda“ (3); „Ne“ (5)	2
Tėvų dalyvavimas sudarant ugdymo programą	Tėvai dalyvauja	„Taip“ (1, 2, 6); „Dalyvauju“ (5)	4
	Tėvai nedalyvauja	„Ne“ (3, 4)	2

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasmi nių vienetų skaičius
Mokymo priemonių vertinimas	Teigiamas mokymo priemonių vertinimas	„Taip“ (1, 2, 3, 6); „Taip, tikriausiai“ (5)	5
Specialistai, teikiantys didžiausią pagalbą vaikui	Specialusis pedagogas	„Specialusis pedagogas“ (1, 2, 4, 5)	4
	Socialinis pedagogas	„Socialinis pedagogas“ (1, 2, 5, 6)	4
	Psichologas	„Psichologas“ (2, 4, 5)	3
	Logopedas	„Logopedas“ (5)	1
	Kiti pedagogai	„Kiekvienas mokytojas“ (3, 4)	2
Specialistų poreikis	Specialusis pedagogas	„Specialusis pedagogas“ (1, 2, 4, 5)	4
	Socialinis pedagogas	„Socialinis pedagogas“ (1, 2, 5, 6)	4
	Psichologas	„Psichologas“ (1, 4, 5)	3
	Logopedas	„Logopedas“ (2, 3, 4, 5)	4
Vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje vertinimas	Neigiamas vertinimas	„Ne“ (1, 2, 6); „Bloga integracija“ (2)	4
	Pasipriešinimas	„Mano sūnui specialiosios mokyklos nereikia“ (3)	1
	Teigiami ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje aspektai	„Bendrauja su bendraklasiais“ (5)	1
Integruoto ugdymo vertinimas	Teigiamas integracijos vertinimas	„Taip tik bendrojo lavinimo mokykloje“ (1); „Taip“ (2, 3, 6); „Leidžia įgyti išsilavinimą“ (3); „Vaikas bendrauja su bendraamžiais“ (4); „Greičiau visko mokosi“ (4)	7

Tyrime dalyvavę sutrikusio intelekto vaikų, kurie yra ugdomi bendrojo lavinimo mokyklose, tėvai akcentavo teigiamus ugdymo(si) bendrojo lavinimo mokykloje aspektus (pvz. gerus santykius su mokytojais, gerą atmosferą ir t.t.). Santykius su bendraamžiais apibrėžė kaip gerus ar net puikius, o pedagoginį personalą įvardijo kaip tuos asmenis, su kuriais vaikas noriai bendrauja.

Tėvai nenorėtų keisti mokyklos bei yra patenkinti mokytojo taikoma palengvinta ugdymo programa (individualizuotos, palengvintos užduotys, pritaikytos metodinės priemonės), kuri gana dažnai yra taikoma bendrojo ugdymo mokykloje sutrikusio intelekto mokiniams. Daugiau tėvų pabrėžė, kad dalyvauja sudarant ugdymo programą jų vaikams. Respondentų nuomone, didžiausią pagalbą sutrikusio intelekto vaiko ugdymo procese teikia specialusis pedagogas ir socialinis pedagogas.

Išryškėjo ir tėvų nuomonės prieštaravimas vertinant bendrą integracijos idėją ir konkrečiai jų vaiko integruotą ugdymą. Visi tėvai pabrėžė, kad integracija yra sveikintinas ir svarbus dalykas, tačiau savo vaiko integruoto ugdymo situaciją vertino dažniau neigiamai nei teigiamai.

Tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nuomonė apie sutrikusio intelekto vaikų ugdymą specialiojoje mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasmi nių vienetų skaičius
Mokyklos vertinimas	Teigiami aspektai mokykloje	„Patinka ugdymas, lavinimas“ (1); „Patinka pedagogai“ (1); „Mokymas“ (3); „Nuoširdus ir pastovus rūpestis mokiniu“ (4); „Sudarytos geros sąlygos“ (5); „Lengva programa“ (5); „Suprantamos užduotys vaikui“ (5); „Padeda mokytoja“ (5); „Vaikas neišsiskiria iš kitų negebėjimais“ (5); „Vaikas - pilnavertis“ (5); „Yra bendrabutis“ (5)	11
	Teigiamas mokyklos vertinimas	„Patinka“ (6)	1
	Neigiamas mokyklos vertinimas	„Priešiški“ (2)	1
	Neigiami aspektai mokykloje	„Vaikai kartais būna priešiški nusiteikę“ (2); „Nėra susikalbėjimo kolektyve“ (2)	2
Vaiko santykiai su bendraamžiais	Teigiami santykiai	„Vaikas nesiskundžia“ (1); „Bendravimas normalus“ (1); „Bendravimas draugiškas“ (1); „Neblogi“ (2, 6); „Geri“ (3, 4); „Labai patenkinta“ (5); „Nori eiti į mokyklą“ (5); „Išmoko žaisti su vaikais“ (5)	10
Asmenys, su kuriais vaikas bendrauja	Bendraklasiai	„Klasiokai“ (2)	1
	Pedagoginis personalas	„Mokytojai“ (4, 6); „Klasės auklėtoja“ (1, 3, 6); „Logopedė“ (1); „Dailės mokytoja“ (1); „Su visais pedagogais“ (5); „Mokytojos padėjėja“ (6)	9
Vaikui patinkančios pamokos	Tikslųjų mokslų pamokos	„Matematika“ (1)	1
	Dailės ir technologijų pamokos	„Dailė“ (1); „Piešimas“ (4)	2
	Kitos pamokos	„Muzika“ (2); „Kūno kultūra“ (1, 2, 4); „Šokiai“ (2); „Namų ūkio darbai“ (4)	6
Galimybė mokyti kitoje mokykloje	Nenorėjimas vaiko leisti mokytis į kitą mokyklą	„Nenorėčiau“ (1, 3, 4, 6); „Ši mokykla yra tinkama vaikui“ (1); „Nenori pereiti į kitą mokyklą“ (5)	6
	Norėjimas vaiką leisti mokytis į kitą mokyklą	„Taip“ (2)	1
Papildomas mokytojų darbas	Vyksta papildomas darbas	„Taip“ (2, 4); „Dirba, kai mato, kad yra būtina“ (1)	3
	Nevyksta papildomas darbas	„Nereikia“ (5); „Nedirba“ (6)	2
Mokytojo taikoma palengvinta programa	Mokytojai taiko palengvintą programą	„Taip“ (2, 4); „Individualias“ (2); „Pagal vaiko gebėjimus“ (2); „Pritaikytą“ (3); „Pagal jai sudarytą“ (5); „Pagal jos sugebėjimus“ (5)	7
	Mokytojai netaiko palengvintos programos	„Dirba pagal įprastą mokyklos programą“ (1)	1
Individi- zuotas ugdymas	Vyksta individualizuotas ugdymas	„Taip“ (2, 4); „Skiria“ (1); „Dirba pagal individualią programą“ (6)	4
	Individualizuoto ugdymo aspektai	„Tokias užduotis, kokias ji geba atlikti“ (5, 6)	2
	Nevyksta individualizuotas ugdymas	„Ne“ (3)	1

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasmi nių vienetų skaičius
Tėvų dalyvavimas sudarant ugdymo programą	Tėvai dalyvauja	„Taip“ (2); „Pritariu“ (6)	2
	Tėvai nedalyvauja	„Ne“ (3, 4, 5); „Ne, nedalyvauju“ (1)	4
Mokymo priemonių vertinimas	Teigiamas mokymo priemonių vertinimas	„Taip“ (2, 3, 4); „Yra pritaikytos“ (1)	4
	Neigiamas mokymo priemonių vertinimas	„Galėtų papildyti naujesnėmis“ (6)	1
Specialistai, teikiantys didžiausią pagalbą vaikui	Specialusis pedagogas	„Specialusis pedagogas“ (1, 2, 3, 4, 5, 6)	6
	Socialinis pedagogas	„Socialinis pedagogas“ (4, 5)	2
	Psichologas	„Psichologas“ (3, 4, 5, 6)	4
	Logopedas	„Logopedas“ (4, 5, 6)	3
	Kiti pedagogai	„Auklėtoja“ (3); „Kineziterapeutas“ (6); „informacinių technologijų specialistas“ (6)	3
Specialistų poreikis	Specialusis pedagogas	„Specialusis pedagogas“ (1, 3, 4)	3
	Psichologas	„Psichologas“ (2, 3, 4)	3
	Logopedas	„Logopedas“ (4)	1
	Kiti pedagogai	„Auklėtojos“ (3)	1
Vaikų ugdymo specialiojoje mokykloje vertinimas	Neigiamas vertinimas	„Vaikas nušalintas iš visuomenės“ (4)	1
	Teigiami ugdymo specialiojoje mokykloje aspektai	„Specialiojoje mokykloje vaikams būtų paprasčiau mokymosi atžvilgiu“ (1); „Spec. mok., nes ugdymo turinys pritaikomas kiekvienam“ (2); „Tik ne bendrojo lavinimo mokykloje“ (6)	3
Integruoto ugdymo vertinimas	Teigiamas integracijos vertinimas	„Taip“ (2, 5); „Pritariu“ (1, 3); „Tai šių laikų būtinybė“ (3); „Pritariu bendram ugdymui“ (6)	6
	Teigiami integracijos aspektai	„Sudaryti galimybes suvokti supančią aplinką ir mokinio vaidmenį joje“ (6); „Spec. mok. vaikai auginami šiltnamio sąlygomis“ (2);	2

Tėvų, kurių vaikai yra ugdomi specialiojoje mokykloje, nuomone, specialioji mokykla turi daug teigiamų aspektų (ugdymo sąlygos, pedagogų asmeninės savybės ir kt.), kurie leidžia vaiko ugdymo procesą vertinti kaip sėkmingą.

Tėvai pabrėžia, kad vaikas palaiko gerus santykius ne tik su bendraklasiais, bet ir su pedagogais ar kitais specialistais. Pedagogai vaikams taiko palengvintas, individualizuotas programas, sudarytas atsižvelgiant į vaiko gebėjimus ir poreikius.

Tačiau patys tėvai informuoja, kad ne taip dažnai dalyvauja sudarant vaiko ugdymo programą, nors tai gali reikšti, kad jie pasitiki kompetentingų pedagogų komanda ją sudarant ir taikant. Tai gali patvirtinti ir tėvų teigiama nuomonė apie taikomas metodines priemones bei patvirtinimas, kad visi specialistai labai stipriai prisideda prie sėkmingo vaiko ugdymo.

Visi tyrime dalyvavę tėvai tvirtino, kad jie pritaria integracijos idėjai, nors yra visiškai patenkinti savo vaiko ugdymu specialiojoje mokykloje.

SUP turinčių vaikų, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nuomonė apie ugdymą(si)

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasminių vienetų skaičius
Mokyklos vertinimas	Teigiamas mokyklos vertinimas	“Viskas” (5); “Viskas patinka” (7); “Patinka” (8, 10, 11, 12, 18, 19); “Patinka mokytis” (14); “Patinka mokykla” (15); “Būreliai” (16); “Žaidimai” (16); “Draugai” (16)	13
	Neigiamas mokyklos vertinimas	“Nepatinka” (2, 9); “Matematika” (13, 16); “Anglų” (16); “Lietuvių” (16); “Mane muša” (2); “Nepatinka istorija ir rusų kalba” (6)	8
Santykiai su bendraklasiais ir kitais vaikais mokykloje	Blogi santykiai	“Ne” (1, 10, 11); “Kai kurie ne” (2); “Nesutariu” (16); “Nelabai draugiški” (17); “Tyčiojasi” (17)	7
	Gerai santykiai	“Kai kurie taip” (2); “Taip” (3, 4, 6, 8, 15, 18, 19); “Na, taip” (5); “Draugauju” (6); “Geri” (14); “Sutariu” (16); “Su klasiokais labai geri” (13)	13
	Kita	“Nežinau” (9, 12); “Su kitais įvairiai” (13)	3
Asmenys, su kuriais bendraujama	Laiko leidimas su draugais	“Su draugais” (2, 3, 14, 16, 19)	5
	Laiko leidimas su bendraklasiais	“Su klasiokais” (5, 10); “Klasiokas” (8, 15); “Klasiokai” (9, 11)	6
	Laiko leidimas su šeimos nariais	“Su broliu” (6); “Su mama” (12)	2
	Laiko leidimas su mokytojais	“Su mokytojais” (7)	1
	Bendraklasiai	“Klasiokai” (2, 3, 8, 12, 15, 18); “Klasiokės” (5, 6, 7, 10, 14, 19)	12
	Kita	“Man visi patinka” (4); “Draugais” (4, 13, 16); “Su mama” (4); “Mokytoja” (6, 13); “Darbininkais” (13)	8
Patikimas asmuo mokykloje	Nėra patikimo asmens	“Niekam” (1, 8, 9, 15); “Ne” (6, 7)	6
	Bendraklasiai	“Klasiokas” (2, 4, 10, 12, 14, 18, 19); “Klasiokės” (11)	8
	Šeimos nariai	“Mamai” (13); “Seser” (16)	2
	Kita	“Nežinau” (3); “Tik draugam” (5)	2
Patinkančios pamokos	Tikslųjų mokslų pamokos	“Matematika” (1, 3, 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 19); “Informatika” (2, 6, 15, 18)	14
	Dailės ir darbų pamokos	“Darbai” (1, 4, 5, 6); “Dailė” (2, 5, 6, 7, 12)	9
	Kalbos ir literatūra	“Lietuvių” (2, 14, 17); “Literatūra” (6, 10, 11); “Rusų” (7, 15)	8
	Kita	“Etika” (7); “Kūno kultūra” (8, 10, 12, 18); “Muzika” (10); “Šokiai” (12); “Istorija” (13);	8
	Gamtos mokslų pamokos	“Fizika” (13); “Chemija” (14)	2
Galimybė mokytis kitoje mokykloje	Nenorėjimas mokytis kitoje mokykloje	“Ne” (1, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19); “Nei už ką” (12)	14
	Norėjimas keisti mokyklą	“Mane muša” (2); “Ten draugų daug” (5); “Taip” (5); “Norėčiau” (13)	4
Bendraklasių pagalba	Reta pagalba	“Kartais” (1)	1
	Pagalba teikiama	“Taip” (2, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 16, 19); “Padeda” (13, 14)	11
	Pagalba neteikiama	“Ne” (8, 9, 11, 15)	4
Papildomas mokytojų darbas	Vyksta papildomas mokytojų darbas	“Taip” (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 19); “Užsiima” (13)	16
	Nevyksta papildomas mokytojų darbas	“Ne” (2)	1
Mokytojo taikoma programa	Palengvintos programos taikymas	“Taip” (1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18)	13
	Pasitenkinimas mokytojų taikoma palengvinta programa	“Man patinka” (4) “Patinka” (7)	2
	Palengvintos programos netaikomos	“Ne” (5)	1
	Kita	“Sunku” (13); “Lengviau mokytis” (14, 15)	3
Individualizuotas ugdymas	Kitokių užduočių skyrimas	“Įvairios” (1, 15); “Taip” (2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15); “Įvairiai duoda” (3); “Duoda” (13, 14)	14
	Vienodų užduočių skyrimas	“Tokios pat” (4, 16)	2
	Individualizuoto ugdymo nebuvimas	“Ne” (10)	1

SUP turintys vaikai, kurie dalyvavo tyrime, pabrėžė, kad jiems patinka mokytis kartu su kitais mokiniais bendrojo lavinimo mokykloje, tačiau pateikė ir nemažai neigiamų santykių aspektų (pvz. nedraugiškumą, tyčiojimąsi ir t.t.). Jie akcentavo, kad daugiausiai laiko praleidžia

su bendraklasiais ir draugais, tuo tarpu su mokytojais ar kitais mokykloje dirbančiais asmenimis jie nėra linkę bendrauti.

Taip pat jie nurodo, kad mokytojai dirba su jais papildomai, taiko palengvintas programas, skiria kitokias nei visiems užduotis. Bendraklasiai jiems padeda ugdymosi procese, jiems patinka tikslųjų mokslų pamokos, vaikai nenorėtų keisti ugdymo įstaigos.

7 lentelė

SUP turinčių vaikų, kurie mokosi specialiojoje mokykloje, nuomonė apie ugdymą(si)

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasmi nių vienetų skaičius
Mokyklos vertinimas	Teigiamas mokyklos vertinimas	„ <i>Taip</i> “ (1, 2); „ <i>Patinka viskas</i> “ (5); „ <i>Patinka</i> “ (3, 4, 9, 10); „ <i>Patinka klasė</i> “ (12); „ <i>Patinka mokytis šioje mokykloje</i> “ (13); „ <i>Gera mokykla</i> “ (3); „ <i>Viskas patinka</i> “ (6, 14); „ <i>Pripratai</i> “ (1); „ <i>Daug draugu</i> “ (2); „ <i>Turiu daug draugių</i> “ (4); „ <i>Yra daug draugu</i> “ (8); „ <i>Neliūdna</i> “ (8), „ <i>Duoda skaniai valgyti</i> “ (10); „ <i>Šventės gražios</i> “ (10); „ <i>Graži mokykla</i> “ (10); „ <i>Gera mokytoja</i> “ (10), „ <i>Supynės</i> “ (10); „ <i>Muzika</i> “ (11)	23
	Neigiamas mokyklos vertinimas	„ <i>Nepatinka mokytis</i> “ (7); „ <i>Nepatinka, kad per pertraukas kiti mokiniai koridoriuose kabinėjasi</i> “ (13)	2
Santykiai su bendrakla- siais ir kitais vaikais mokykloje	Blogi santykiai	„ <i>Kartais susipykstam</i> “ (10); „ <i>Kiti mokiniai nelabai</i> “ (13)	2
	Geri santykiai	„ <i>Taip</i> “ (1, 2, 3, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14); „ <i>Draugiški</i> “ (1, 5, 12), „ <i>Faini</i> “ (1), „ <i>Mandagūs</i> “ (1), „ <i>Draugiškai</i> “ (4, 6, 10, 13); „ <i>Visi elgiasi draugiškai</i> “ (14)	20
Laiko leidimas	Laiko leidimas su draugais	„ <i>Draugais</i> “ (2, 9); „ <i>Draugėm</i> “ (4, 5); „ <i>Su visais draugais</i> “ (11)	5
	Laiko leidimas su bendraklasiais	„ <i>Klasiokas</i> “ (7, 12); „ <i>Klasiokai</i> “ (3); „ <i>Su grupės mokiniais būnam</i> “ (10); „ <i>Bendraklasiau</i> “ (12, 13, 14)	7
	Laiko leidimas su artimaisiais	„ <i>Su pažįstamais giminaičiais</i> “ (8)	1
	Laiko leidimas su mokytojais	„ <i>Su mokytoja</i> “ (5, 12); „ <i>Su mokytoju</i> “ (6)	3
	Laiko leidimo vieta	„ <i>Žaidimų kambary</i> “ (9)	1
	Laiko leidimas su kitais specialistais	„ <i>Su socialine pedagoge</i> “ (12)	1
Asmenys, su kuriais bendraujama	Bendraklasiai ir draugai	„ <i>Klasiokai</i> “ (1, 2, 3, 5, 6, 7); „ <i>Klasiokės</i> “ (4); „ <i>Draugu</i> “ (9, 10);	9
	Pedagoginis ir kitų specialistų personalas	„ <i>Mokytojas</i> “ (6, 9, 11); „ <i>Su mokytojo padėjėja</i> “ (9, 10); „ <i>Auklėtoja</i> “ (10, 13, 14); „ <i>Dailės mokytoja</i> “ (13); „ <i>Su grupės auklėtoju</i> “ (13, 14); „ <i>Pavaduotoja</i> “ (11); „ <i>Su socialine pedagoge</i> “ (14)	13
	Nebendraujama	„ <i>Su niekuo</i> “ (8)	1

Kategorija	Subkategorija	Prasminiai vienetai (skliaustuose nurodomas respondento numeris)	Prasmi nių vienetų skaičius
Patikimas asmuo mokykloje	Bendraklasiai	„Klasiokas“ (2, 12); „Klasiokė“ (3, 4); „Bendraklasiui“ (13); „Draugėms“ (8)	6
	Pedagoginis ir kitų specialistų personalas	„Direktorius“ (1); „Psichologė“ (5); „Klasės auklėtojai“ (7); „Mokytojai“ (10, 11); „Seselei“ (10)	6
	Kita	„Nežinau“ (9)	1
Patinkančios pamokos	Tikslųjų mokslų pamokos	„Matematika“ (8)	1
	Dailės ir darbų (technologijų) pamokos	„Technologijos“ (9); „Darbai“ (1, 2, 3, 5, 6); „Dailė“ (9, 12, 13, 14)	10
	Floristika	„Floristika“ (1, 2, 3, 4, 6)	5
	Namų ūkio darbai ir rankdarbiai	„Rankdarbiai“ (2, 3, 4, 5, 6); „Maisto gaminimas“ (10); „Darbas lauke“ (10); „Namų ūkis“ (12, 13, 14); „Buities darbai“ (12)	11
	Kita	„Pasaulio pažinimas“ (8); „Direktoriaus pamoka“ (4); „Psichologija“ (5); „Kūno kultūra“ (7, 13, 14); „Muzika“ (7, 8); „Šokiai“ (7); „Rašymas“ (10);	10
Galimybė mokytis kitoje mokykloje	Nenorėjimas mokytis kitoje mokykloje	„Ne“ (2, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 14); „Nenoriu“ (6); „Nenorėčiau“ (10, 12, 14); „Čia geriausia“ (2), „Pripratau“ (2), „Čia geriau“ (3), „Čia patinka“ (3, 5, 6, 14), „Jaučiuosi čia saugiai“ (4),	20
	Norėjimas keisti mokyklą	„Taip“ (7, 13); „Norėčiau“ (8, 13); „Arčiau namų“ (8); „Pažįstamų kaimynų yra“ (8); „Nauji draugai atsirastų“ (7); „Nes ten dirba mano mama“ (13)	8
Bendraklasių pagalba	Pagalba teikiama	„Taip“ (1, 2, 3, 5, 6); „Padedu“ (4, 9)	7
	Pagalba neteikiama	„Ne“ (11, 12, 13, 14); „Nereikia kitų mokinių“ (10)	5
	Pagalbos nereikia	„Nereikia“ (8)	1
Papildomas mokytojų darbas	Vyksta papildomas mokytojų darbas	„Taip“ (2, 3, 11); „Dirba“ (6); „Kartais“ (4, 5)	5
	Nevyksta papildomas mokytojų darbas	„Ne“ (8, 9, 12, 13, 14), „Nedirba“ (10)	6
Mokytojo taikoma programa	Palengvintos programos taikymas	„Gaunu“ (9); „Taip“ (12, 13, 14)	4
	Pasitenkinimas mokytojų taikoma palengvinta programa	„Patinka“ (9)	1
	Kita	„Nesunku mokytis“ (8)	1
Individuali- zuotas ugdymas	Kitokių užduočių skyrimas	„Duoda užduotis nevienodas visiems“ (8); „Kiekvienam duoda skirtingas užduotis“ (10); „Kiekvienam skiriama individuali užduotis“ (12, 13, 14); „Taip“ (9, 11, 13, 14)	9

Mokiniai, kurie yra ugdomi specialiojoje mokykloje, labiau nei mokiniai, lankantys bendrojo lavinimo mokyklą, pabrėžė pasitenkinimą esama ugdymo įstaiga, išryškindami labai gerus santykius ne tik su bendraklasiais, bet ir su mokykloje dirbančiais pedagogais, kitais specialistais ar net administracijos atstovais. Net kalbėdami apie patikimus asmenis mokykloje, jie nurodė kitus mokykloje dirbančius specialistus (pvz. seselę). Tai rodo, kad specialiojoje mokykloje yra kuriami abipusiu pasitikėjimu ir nuoširdumu grįsti santykiai, formuojama palanki ugdymui atmosfera ir organizacijos kultūra.

Kalbėdami apie ugdymo procesą, mokiniai nurodė, kad jiems patinka lankyti dailės ir technologijų ar floristikos pamokas. Galima būtų teigti, kad šiose pamokose yra ugdomi vaikų darbiniai įgūdžiai, kurie tampa itin reikšmingais vėliau renkantis profesiją. Taip pat vaikai akcentavo individualizuotą ugdymą, pasireiškiantį individualių užduočių skyrimu kiekvienam mokiniui atskirai, pabrėžė ir bendraklasių teikiamą pagalbą. Dauguma teigė, kad nenorėtų keisti ugdymo įstaigos.

IŠVADOS

1. Taikant *mokslinės literatūros analizę* atskleista, kad:
  - specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų integracijos sėkmę lemia daug veiksnių: vaikų poreikių pažinimas, pedagogų sugebėjimas dirbti komandoje, šeimos kaip atraminės ašies išitraukimas į integracijos procesą, mokyklos bendruomenei suprantama neįgalių vaikų integravimo ir ugdymo politika, pritaikytos metodinės priemonės bei fizinė aplinka, teigiamos visų ugdymo proceso dalyvių (vaikų, pedagogų, tėvų, administracijos) nuostatos į specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų įtraukimą į bendrą ugdymo procesą ir kt.
  - specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į ugdomąjį procesą, jau tapo ne tik faktu, bet vis labiau įsisąmoninamas būtinumas. Kai kurie autoriai pastebi, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių asmenų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje turi ir segregacinių ypatumų, o ugdymas specialiojoje mokykloje gali būti sėkmingai derinamas su asmens socializacijos, įtraukimo ir įgalinimo siekiais.
2. Taikant *kiekybinę tyrimą (anketinę apklausą)* nustatyta, kad:
  - dažniausiai integruotas/inkliuzinis ugdymas sietinas su nedidelių SUP turinčiais vaikais; ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje specialiojoje klasėje, respondentų teigimu, labiau tinkamas vidutinių SUP turintiems vaikams; ugdymas specialiojoje mokykloje labiausiai tinkamas vaikams, turintiems didelių SUP; ugdymo namuose forma labiausiai tinka labai didelių SUP turintiems mokiniams.
  - bendrojo lavinimo mokyklose siekiama geresnės SUP mokinių ugdymo kokybės, mokytojai geba tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius bei sulaukia tinkamos metodinės ir konsultacinės pagalbos, kuri padeda sėkmingai tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Tačiau specialistai stokoja specialiosios pedagogikos ir psichologijos žinių apie SUP vaikų mokymosi ir elgesio ypatumus. Respondentai teigia, kad SUP turintiems mokiniams taikoma mokymosi būdų įvairovė.
  - SUP turinčių vaikų, ugdomų bendrojo lavinimo mokyklose, tėvai nori, kad jų vaikai galėtų mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, turėtų galimybę įgyti įvairiapusiškos patirties.
  - apklausoje dalyvavusių pedagogų teigimu, mokyklos bendruomenė yra empatiška bei noriai padeda SUP poreikių turintiems vaikams integruotis į bendrąjį ugdymosi procesą, o pedagogai aktyviai išitraukia į šių vaikų ugdymą, individualizuodami ugdymo programas.

- vertindami SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje, pedagogai nurodo, kad SUP turintys vaikai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialiąją pedagoginę pagalbą, daugelis tėvų yra patenkinti savo SUP turinčių vaikų ugdymu bendrojo lavinimo mokyklose specialiosiose klasėse.
  - vertinant ugdymą specialiojoje mokykloje akcentuota, kad SUP turintys mokiniai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialistų pagalbą, specialiosiose mokyklose SUP mokinių poreikiai tenkinami geriau ir visapusiškiau nei bendrojo lavinimo mokyklose, vaikai jaučiasi saugesni; tėvai yra patenkinti jų vaikų ugdymu specialiojoje mokykloje.
  - vertinant ugdymo namuose formą išryškėjo respondentų nuomonė, kad SUP turinčių vaikų ugdymas namuose tinkamas mokiniams, turintiems autizmo spektro ir elgesio ir emocijų sutrikimų; ugdymas namuose turėtų būti skiriamas laikinai, kadangi vaikams reikia bendraamžių aplinkos; ugdymas namuose gali būti taikomas mokiniams turintiems labai didelių SUP ir kurie dėl savo būklės negali mokytis mokykloje.
3. Taikant *kokybinį tyrimą (struktūruotą interviu)* atskleista, kad:
- pedagogai, dirbantys bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje turi pakankamai darbo su SUP turinčiais mokiniais patirties. Savo įstaigoje teikiamą ugdymą vertina teigiamai.
  - apklausoje dalyvavę specialiujų mokyklų pedagogai nepritaria SUP turinčių vaikų integracijai į bendrojo ugdymo įstaigas, išryškina specialiosios mokyklos privalumus (ugdymo programos, fizinė aplinka ir t.t.). Specialiosiose mokyklose dirbantys pedagogai geriau vertina tėvų įsitraukimą į vaiko ugdymo procesą.
  - bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai, dalyvavę apklausoje, nevienareikšmiškai (ir teigiamai, ir neigiamai) vertina vaikų, turinčių intelekto sutrikimą, mokymą bendrojo lavinimo mokykloje, nors dauguma pritaria integruotam ugdymui ir pripažįsta jo privalumus.
  - visi apklausoje dalyvavę tėvai teigia esantys patenkinti vaiko ugdymo forma (integruota ir specialiojoje įstaigoje). Tėvai, kurių vaikai yra ugdomi specialiojoje mokykloje, teigiamiau vertina ugdymo įstaigą, akcentuodami geresnius vaiko santykius su bendraamžiais bei mokyklos pedagogais, taikomą individualizuotą ugdymą, palengvintas programas bei tinkamas metodines priemones. Tiek specialiąsias mokyklas, tiek bendrojo lavinimo mokyklas lankančių vaikų tėvai nenorėtų keisti ugdymo įstaigos. Nors abi respondentų grupės visiškai pritaria integravimo idėjai ir siekiui, tačiau tėvai savo vaiko integruoto ugdymo situaciją vertino dažniau neigiamai nei teigiamai.
  - SUP turintys mokiniai, kurie yra ugdomi specialiojoje mokykloje, labiau nei mokiniai, lankantys bendrojo lavinimo mokyklas, yra patenkinti ugdymo įstaiga (geri santykiai su bendraklasiais, mokykloje dirbančiais pedagogais, kitais specialistais, administracija).

Abiejų grupių mokiniams patinka ugdymo procesas (pamokos, individualios užduotys, bendraklasių pagalba t.t.). Specialiąją mokyklą lankantys vaikai pabrėžė darbinių įgūdžių ugdymui ir tolimesniam profesijos pasirinkimui svarbias pamokas - dailės ir technologijų, floristikos.

- interviu rezultatai liudija, kad bendrojo lavinimo mokyklose reikia siekti aukštesnės integruoto ugdymo kokybės, užtikrinančios gerą mokinių, turinčių SUP savijautą ir galimybę sėkmingai ugdytis.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė, R., Mikelkevičiūtė, J. (2001). Negalios fenomenas sociologinių teorijų požiūriu. *Ugdymas, kūno kultūra, sportas*, 4(41), P. 4-14.
2. Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga. (1998). Vilnius.
3. Ališauskas, A. (2007). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai: ŠU.
4. Ališauskas ir kt. (2010). Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas. Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [interaktyvi]: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ataskaita.pdf (žiūrėta 2012 m. kovo. 10 d.).
5. Ališauskas ir kt. (2011). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste. Šiauliai: ŠU leidykla.
6. Ambrulaitis, J. (2005). Specialiojo ugdymo kaitos bruožai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ambrukaitis, J., Ališauskas A., Lapinienė R., Ruškus J. (2003). Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai.
8. Ambrukaitis, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
9. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), P. 61 –72.
10. Ambrulaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*.
11. Bagdonas, A. ir kt. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos. Prieiga internetu [interaktyvi]: www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SPVIP_ataskaita.doc (žiūrėta 2012m. kovo 5 d.).
12. Barkauskaitė, M., Grincevičienė, V., Indrašienė, V., Pūkinskaitė, R. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
13. Bitinas, B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
14. Dabrišienė V., Narkevičienė B. (2002). Individualizuoto ugdymo programų specialiųjų poreikių moksleiviams sudarymo principai: teorinis pagrindimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), P. 24-33.
15. Dapšienė, V. (2001). Integruoto ugdymo programų sudarymo pagrindai. Šiauliai.
16. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai.
17. Galkienė, A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. Šiauliai.

18. Garbinčiūtė, I., O. Štitiilienė. (2002). Specialiųjų poreikių mokinių matematinio ugdymo organizavimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2(7), P. 87-92.
19. Gevorgianienė, V., Zaikauskas, V. (2007). Skirtingo tipo mokyklų nežymiai sutrikusio intelekto mokinių akademiniai pasiekimai. *Acta pedagogica Vilnensia*, 18, P. 158-169.
20. Giddens, A. (2005). Sociologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
21. Grincevičienė, V. (2005). Ugdymo veikėjų požiūris į negalią turinčius vaikus. Vilnius: VGTU. Mokytojų ugdymas. ISSN 1822 – 119X.
22. Indrašienė V. (2004). Socialinio ugdymo technologijos. Vilnius.
23. Kaffemanienė I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*, Šiauliai, P.102-107.
24. Kardelis, K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai.
25. Karvelis, V. (2001). Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje (iki 1940 m.). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. LR Valstybės ilgalaikės raidos strategija. Prieiga internete [interaktyvi]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170819&p_query=&p_tr2=2 (žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.).
27. LR Valstybinė švietimo strategija. Prieiga internetu [interaktyvi]: <http://www.smm.lt/strategija/docs/svietimo.gaires.pdf> (žiūrėta 2012. kovo 3 d.).
28. LR Švietimo įstatymas. 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281. Prieiga internete [interaktyvi]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.).
29. Luobikienė, I. (2010). Socialinių tyrimų metodologija. Kaunas.
30. Luobikienė, I. (2000). Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
31. Mikelkevičiūtė, J. (2003). Sutrikusio intelekto ir psichikos neįgaliųjų taikomoji fizinė veikla. R. Adomaitienė (Red.). Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla. Kaunas.
32. Mikelkevičiūtė, J. (2002). Taikomosios fizinės veiklos poveikis nežymiai protiškai atsilikusių paauglių savęs vertinimui ir kompetencijos suvokimui (Nepublikuota edukologijos daktaro disertacija, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002).
33. Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininio ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas. Patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1775.

34. Ostasevičienė, V. (2002). Neįgalių paauglių dorinių vertybių, dorybių raiškos pokyčiai dėl taikomojo fizinio ugdymo (Nepublikuota daktaro disertacija, Lietuvos kūno kultūros akademija).
35. Prasauskienė, A. (2003). Vaikų raidos sutrikimai. Mokomoji knyga studentams, habilitacijos ir reabilitacijos specialistų komandos nariams. Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis“. p. 464.
36. Pruskus, V. (2003). Sociologija: teorija ir praktika. Vilnius.
37. Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda.
38. Ruškus, J. (2002). Nagalės fenomenas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (2001). Mokslinės konferencijos „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose“. Šiauliai.
40. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
41. Vaičekauskaitė, R. (2008). Vaiko su negale savarankiškumo ugdymo šeimoje diskursas. Monografija. Klaipėda.
42. Vaitkevičienė, A. (2005). Sutrikusio intelekto vaiko kultūrinės raidos ribotumas. Neįgaliųjų meninio ugdymo paramos fondas. Neįgaliųjų meninis ugdymas. Metodikos ir terapijos aspektai. Vilnius.
43. Vaitkevičiūtė, V. (2001). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
44. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas.

Priedai

SPECIALIOJO PEDAGOGO VEIKLOS TYRIMAS
VAIKŲ MOKYMO SI SITUACIJA (NEŽYMAUS PROTINIO ATSILIKIMO)
SPECIALIOJOJE IR BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE, LYGINIMAS

Gerb. respondente, maloniai prašome atsakyti į visus žemiau pateiktus klausimus. Šiuo tyrimu siekiama sužinoti Jūsų nuomonę apie pedagogo veiklą, integruojant specialiųjų poreikių mokinius į bendrojo lavinimo mokyklas. Apklausa yra anoniminė ir Jūsų individualūs atsakymai nebus viešinami, ši anketa bus panaudota Šiaulių Universiteto studentės Virginijos Grigorjevienės baigiamajame darbe.

Prašome atsakyti į klausimus arba pasirinkti tą atsakymą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakinėdami į anketos klausimus sekite nuorodos, kaip reikia pildyti šią anketą. Duomenys padės parengti išsamią analizę kuri bus panaudota magistro baigiamajame darbe. Ši anketa skirta pedagogams. *Iš anksto Dėkojame.*

Žymėjimo pavyzdys:

Jūsų lytis	☐ moteris ☐ vyras	Jūsų pedagoginio darbo stažas	..... metų (įrašykite)
Gyvenamoji vieta	☐ Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys ☐ Kitas apskrities centras (Alytus, Tauragė, Marijampolė, Utena, Telšiai) ☐ Rajono centras ☐ Miestelis ☐ Kaimas	Kur dirbate?	Kuo dirbate?
		☐ Bendrojo lavinimo mokykloje ☐ Bendrojo lavinimo mokykloje, specialiojoje klasėje ☐ Specialiojo ugdymo įstaigoje ☐ Kita .... (įrašykite)	☐ Pradinių klasių mokytoju ☐ Dalyko mokytoju ☐ Logopedu ☐ Specialiuoju pedagogu (surdopedagogu, tiflopedagogu) ☐ SUK vadovu ☐ Kita .... (įrašykite)
Jūsų kvalifikacija		Pažymėkite, jei per paskutinius 3 metus dalyvavote seminaruose, kursuose (specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo srityje)	
☐ Pedagogas(-ė) ☐ Vyresnysis pedagogas (-ė) ☐ Pedagogas metodininkas(-ė) ☐ Ekspertas(-ė)		☐ Kvalifikacijos kėlimo kursai ☐ Seminarai ☐ Konferencijos ☐ Kita..... (įrašykite)	

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ UGDYMAS

Jums tinkantį atsakymą apibraukite

1. Kokia forma yra tekę mokyti specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčius vaikus?

- Bendrojo lavinimo mokykloje, bendrojo ugdymo klasėje (integruotas/inkliuzinis ugdymas)
- Bendrojo lavinimo mokykloje, specialiojoje klasėje (dalinė integracija)
- Specialiojoje mokykloje
- Namuose
- kita (įrašykite).....

2. Kokios formos (ar jų deriniai), jūsų nuomone, būtų tinkamiausios ugdyti nedidelių¹², vidutinių¹³, didelių¹⁴ ir labai didelių¹⁵ SUP turinčius vaikus, o taip pat vaikus turinčius elgesio ir emocijų bei autizmo spektro sutrikimų?

Mokiniai, turintys	1. Integruotas /inkliuzinis ugdymas	2. Ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje, specialiojoje klasėje	3. Ugdymas specialiojoje mokykloje	4. Ugdymas namuose
nedidelių SUP	■	■	■	■
vidutinių SUP	■	■	■	■
didelių SUP	■	■	■	■
labai didelių SUP	■	■	■	■
emocijų ir elgesio sutrikimų	■	■	■	■
autizmo spektro sutrikimų	■	■	■	■

3. Įvertinkite specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo įvairiose aplinkose teigiamus ir neigiamus veiksnius, išreikštus žemiau išvardintais teiginiais:

Teiginiai	Ar pritariate teiginiam?			
	Tikrai ne	Ne	Taip	Tikrai taip
1. Ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje, bendrojo ugdymo klasėje				
Mokiniai mokosi įvairioje, skirtybes toleruojančioje aplinkoje	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai turi galimybę priklausyti įvairių žmonių bendruomenei ir įgyti įvairiapusiškos patirties	■	■	■	■
Mokyklos bendruomenė empatiška, noriai padeda kitam	■	■	■	■
Nors siekiai labai gražūs, realiai mokiniai neišmoksta tolerancijos, atstumia SUP turinčius vaikus, su jais nebendruoja	■	■	■	■
Vaikai dažniau nei kitus skriaudžia SUP turinčius bendraamžius ir iš jų tyčiojasi	■	■	■	■
SUP turintis mokiniš blogai jaučiasi, kai mokosi pagal kitokią programą, iš kito vadovėlio (kitaip nei visi)	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai sulaukia jų poreikius atitinkančios pagalbos	■	■	■	■
SUP turinčių mokinių mokymas atitinka jų potencialias galimybes	■	■	■	■
Mokiniai įgyja socialinių įgūdžių mokydami kasdienėse natūraliose aplinkose	■	■	■	■
Mokiniai aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje (būreliuose, renginiuose)	■	■	■	■
Bendrojo ugdymo įstaigose sudarytos palankios sąlygos mokiniams pasirengti mokytis profesijos	■	■	■	■
Bendrojo lavinimo mokyklose sudarytos palankios sąlygos mokiniams įgyti darbinių įgūdžių	■	■	■	■
Mokytojai, ugdantys SUP turinčius mokinius, įveikdami iššūkius tobulėja, įgyja neįkainojamos patirties, plėtoja savo kompetencijas	■	■	■	■
Mokytojai išmoksta dirbti komandoje	■	■	■	■

¹² Nedideli SUP: ugdymosi tempu nedaug atsilieka nuo klasės; taikoma kai kurių mokomųjų dalykų modifikuota programa (SUP pritaikyta bendrojo lavinimo programa, leidžianti ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus); programos pakeitimų trukmė – individuali, pagal daromą pažangą. Taikomi įprastiniai mokymo metodai, derinant su alternatyviais. Teikiama laikina klasės/dalyko pedagogo ir 1 specialisto pagalba, remiantis išvada apie SUP.

¹³ Vidutiniai SUP – ugdymosi tempas lėtesnis nei visos klasės, taikomas modifikuotų ir adaptuotų programų derinys (Adaptuota programa – valstybiniam išsilavinimo standartams nepriylgstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta SUP mokinio gebėjimams ir realiam mokymosi lygiui). Taikomi alternatyvūs ugdymo metodai; teikiama laikina ar nuolatinė klasės/dalyko pedagogo ir dviejų specialistų pagalba, būtinas ugdymo vietos klasėje parinkimas, vadovėlių, mokymo priemonių, mokomosios medžiagos pritaikymas ir derinimas su alternatyvia mokomąja medžiaga, specialiai parengtais vadovėliais.

¹⁴ Dideli SUP - dalies dalykų programų adaptavimas; bendrųjų adaptuotų ir specialiųjų programų derinys; specialiosios programos (specialioji programa – valstybiniam išsilavinimo standartams nepriylgstanti bendroji dalyko programa, skirta tam tikrai SP asmenų grupei, ar programa sutrikusiai funkcijai lavinti). Taikomi alternatyvūs ugdymo metodai. Individualus mokymosi tempas. Būtinas ugdymo vietos klasėje parinkimas; klasės/dalyko pedagogo ir trijų specialistų pagalba, techninės pagalbos ir specialiųjų mokymo priemonių poreikis.

¹⁵ Labai didelis SUP – nuolatinė individuali ugdymo programa, alternatyvūs mokymo metodai, individualus mokymosi tempas.

Mokytojai jaučiasi atsakingi už kiekvieną mokinį, nepriklausomai nuo jų skirtybių ir individualių poreikių	■	■	■	■
Mokytojai individualizuoja ugdymą, atsižvelgdami į kiekvieno mokinio poreikius	■	■	■	■
Mokytojai sulaukia reikalingos metodinės, konsultacinės pagalbos, padedančios sėkmingai tenkinti mokinių specialiuosius poreikius	■	■	■	■
Mokyklos vadovai ieško neišnaudotų resursų ir siekia geresnės SUP tenkinimo kokybės	■	■	■	■
Mokytojai paliekami vieni spręsti su SUP tenkinimu susijusias problemas	■	■	■	■
Mokytojai geba tenkinti mokinių SUP	■	■	■	■
Mokyklos vadovai domisi SUP turinčių mokinių ir juos ugdančių pedagogų problemomis	■	■	■	■
Tėvai nori, kad jų vaikai, turintys SUP, ugdytųsi bendrojo lavinimo mokykloje	■	■	■	■
Tėvai patenkinti savo SUP turinčių vaikų ugdymu bendrojo lavinimo mokykloje	■	■	■	■
Bendraklasių tėvai patenkinti tuo, kad kartu su jų vaikais mokosi ir SUP turintieji mokiniai	■	■	■	■
Nepaisant įvairių problemų, ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje rezultatas būna puikus – SUP vaikai daug pasiekia, patenkinti ir tėvai, ir pedagogai	■	■	■	■
Ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją	■	■	■	■
Mokytojams pakanka specialiosios pedagogikos ir psichologijos žinių apie SUP vaiko mokymosi ir elgesio ypatumus	■	■	■	■
2. Ugdymas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje				
SUP turintys mokiniai jaučiasi lygiaverčiais mokyklos bendruomenės nariais, dalyvauja bendruose renginiuose, kuria draugystės ryšius su įvairių gebėjimų vaikais	■	■	■	■
Realizuojant integruoto ugdymo idėją mokiniams pakanka dalyvauti bendruose užklasinuose renginiuose, išvykose, nebūtina mokytis bendroje klasėje	■	■	■	■
Mokyklos bendruomenė empatiška, noriai padeda kitam	■	■	■	■
Mokiniai tik prie suaugusiųjų atrodo tolerantiški SUP turintiems bendraamžiams, tačiau iš tikrųjų jų vengia ar net užgaulioja	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje (būreliuose, renginiuose)	■	■	■	■
Bendrojo lavinimo mokyklose su specialiosiomis klasėmis sudarytos palankios sąlygos mokiniams pasirengti mokytis profesijos	■	■	■	■
Bendrojo lavinimo mokyklose su specialiosiomis klasėmis sudarytos palankios sąlygos mokiniams įgyti darbinių įgūdžių	■	■	■	■
Mokymasis atskiroje klasėje – tik integracijos imitacija: SUP mokiniai, nors ir mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nepriimami kaip lygiaverčiai	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialiąją pedagoginę pagalbą	■	■	■	■
SUP turinčių mokinių mokymas atitinka jų potencialias galimybes	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai plėtoja socialinius įgūdžius įvairiose natūraliose aplinkose	■	■	■	■
Tėvai patenkinti savo SUP turinčių vaikų ugdymu bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje	■	■	■	■
Mokyklos bendruomenė (bendraamžiai, jų tėvai, bendrųjų klasių mokytojai) mažai domisi SUP mokinių problemomis.	■	■	■	■
Mokyklos vadovai domisi SUP turinčių mokinių ir juos ugdančių pedagogų problemomis	■	■	■	■

Mokyklos vadovai ieško neišnaudotų resursų ir siekia geresnės SUP tenkinimo kokybės	■	■	■	■
Nepaisant įvairių problemų, ugdymo dalinės integracijos būdu rezultatas būna puikus – SUP turintys mokiniai daug pasiekia, patenkinti ir tėvai, ir pedagogai.	■	■	■	■
Ugdymas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją	■	■	■	■
3. Ugdymas specialiojoje mokykloje				
Specialiosiose mokyklose šių mokinių poreikiai tenkinami geriau ir visapusiškiau	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai gauna intensyvią, jų poreikius atitinkančią specialistų pagalbą	■	■	■	■
Vaikai jaučiasi saugūs, niekas jų neatstumia, neužgaulioja, neskriaudžia	■	■	■	■
Specialiosios mokyklos teikia kokybišką, SUP turinčių mokinių poreikius atitinkantį ugdymą, nes turi sukaupusios daug patirties ir didaktinės medžiagos, įvairios ugdomosios įrangos	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje (būreliuose, renginiuose)	■	■	■	■
Ugdymas specialioje mokykloje formuoja neadekvatų, gana iškreiptą SUP turinčių mokinių realaus pasaulio vaizdą	■	■	■	■
SUP turintys mokiniai, ugdydamiesi specialiosiose įstaigose, ne tik patys tolsta nuo gyvenimo, bet ir visuomenė vis labiau nuo jų atsiriboja, tolsta.	■	■	■	■
Specialiojo ugdymo įstaigose sudarytos palankios sąlygos mokiniams įgyti darbinių įgūdžių	■	■	■	■
Specialiojo ugdymo įstaigose sudarytos palankios sąlygos mokiniams pasirengti mokytis profesijos	■	■	■	■
Ugdymas specialiojoje mokykloje lemia sėkmingą SUP turinčių vaikų socialinę integraciją	■	■	■	■
SUP vaikų mokymas atitinka jų potencialias galimybes	■	■	■	■
SUP turintys vaikai plėtoja socialinius įgūdžius ir specialiojoje mokykloje, nes organizuojamos išvykos į įvairias natūralias aplinkas	■	■	■	■
Tėvai patenkinti savo SUP turinčių vaikų ugdymu specialiojoje mokykloje	■	■	■	■
Mokyklos vadovai domisi SUP turinčių mokinių ir juos ugdančių pedagogų problemomis	■	■	■	■
Mokyklos vadovai siekia SUP tenkinimo kokybės	■	■	■	■
Nepaisant įvairių kliūčių, ugdymo specialiojoje mokykloje rezultatas būna puikus – SUP turintys vaikai daug pasiekia, patenkinti ir tėvai, ir pedagogai	■	■	■	■
4. Ugdymas namuose				
Ugdymas namuose taikomas, kai mokinys turi labai didelių SUP ir dėl savo būklės negali mokytis mokykloje.	■	■	■	■
Ši forma gali būti taikoma tik itin retais ir išimtiniais atvejais, nes ugdymas namuose visiškai izoluoja SUP ugdytinį nuo mokyklos, „uždaro“ siaurame šeimos rate	■	■	■	■
Ugdymas namuose – puiki SUP turinčių mokinių ugdymo forma ir turėtų būti taikoma dažniau, net ir ne itin sudėtingais atvejais	■	■	■	■
Ugdymas namuose turėtų būti skiriamas laikinai, nes vaikams reikia bendraamžių aplinkos	■	■	■	■
Toks ugdymas turi būti organizuojamas lanksčiai, derinant su ugdymu mokykloje, tada galima tikėtis neblogų rezultatų	■	■	■	■
Ugdymas namuose itin tinkamas mokiniams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų	■	■	■	■

Ugdymas namuose itin tinkamas mokiniams turintiems autizmo spektro ¹⁶ sutrikimų	☐	☐	☐	☒
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------------------

4. Įvertinkite pagalbos ypatumus specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams Jūsų mokykloje:

Pagalbos sritys	Ar, Jūsų manymu, mokykloje vyksta ši pagalba?				Ar išvardinta pagalba turėtų būti teikiama ir/ar stiprinama Jūsų mokykloje?			
	Tikrai ne	Ne	Taip	Tikrai taip	Tikrai ne	Ne	Taip	Tikrai taip
Mokytojo pagalba klasėje								
Mokytojas skiria laiko individualiai pagalbai SUP vaikui pamokos metu	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas dirba individualiai su SUP vaiku po pamokų	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas organizuoja bendraamžių pagalbą SUP turintiems mokiniams	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas naudojami savanorių (tėvų, globėjų, giminaičių ar kt.) pagalba klasėje	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas ugdydamas SUP turintį mokinį vadovaujasi mokyklos Specialiojo ugdymo komisijos ar Pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų rekomendacijomis	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas lanksčiai organizuoja ugdymą klasėje pagal poreikį keisdamas tvarkaraštį, pasitelkdamas kito pedagogo ar specialisto (spec.pedagogo, logopedo) pagalbą klasėje	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas derina ugdymo tikslus ir turinį su SUP turinčiu mokiniu, jo tėvais	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokytojas derina ugdymo tikslus ir turinį su specialiuoju pedagogu, logopedu ir kt.	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Specialiojo ugdymo specialistų (specialiojo pedagogo, logopedo, tiflopedagogo, surdopedagogo) pagalba¹⁷								
Specialistas organizuoja grupines pratybas SUP turintiems mokiniams atskirame kabinete	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Specialieji pedagogai teikia individualią pagalbą atskirame kabinete pamokų metu	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Logopedas teikia individualią pagalbą atskirame kabinete ne pamokų metu	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Specialistas pamokų metu teikia pagalbą SUP turintiems vaikams klasėje, kurioje jie mokosi	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Specialistas lanksčiai keičia savo pagalbos formas ir dažnumą atsižvelgdamas į situaciją	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Logopedas siūlo savo pagalbą klasėje pamokų metu	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Specialioji ir kita pagalba								
Vidutinių, didelių ir labai didelių SUP turintys mokiniai gauna individualią mokytojo padėjėjo pagalbą	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Mokiniai aprūpinami reikalinga kompensacine	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒

¹⁶ Autizmo spektro sutrikimų turinčių asmenų grupei priskiriami asmenys, turintys: vaikystės autizmą; atipišką autizmą; Rett'o sindromą; Asperger'io sindromą; kitus dezintegracinius vaikystės sutrikimus.

¹⁷ Jei mokykloje nedirba šios sritys specialistai, pildykite kitą dalį – „Specialioji ir kita pagalba“.

technika (klausos aparatais, Brailio rašto priemonėmis, kt.)									
Mokiniai aprūpinami alternatyviomis mokymo priemonėmis (vadovėliais, pratybų sąsiuviniais, kt.)	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Pedagogai aprūpinami metodinėmis priemonėmis, reikalingomis ugdyti SUP turinčius mokinius	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Mokytojams nuolat teikiama mokyklos specialistų pagalba ir konsultacijos	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Mokytojams nuolat teikiama pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų pagalba ir konsultacijos	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Pedagogams siūloma didelė įvairovė kursų ir seminarų, susijusių su SUP turinčių mokinių ugdymu	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Pedagogai padeda vienas kitam dalindamiesi patirtimi ir keisdamiesi žiniomis tarpusavyje	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Pedagogai ir specialistai įtraukia į SUP mokinio ugdymo procesą šeimą ir pasinaudoja jos pagalba	■	■	■	■	•	•	•	•	•
Pedagogai ir specialistai sulaukia mokyklos administracijos visokeriopos pagalbos (moralinės, organizacinės ir kt.)	■	■	■	■	•	•	•	•	•

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus

PUSIAU STRUKTŪRUOTAS INTERVIU SU VAIKAIS

Gerb. moksleivi, maloniai prašome atsakyti į pateiktus klausimus. Svarbi tavo nuomonė apie bendravimą su kitais vaikais ir mokytojais.

1. Kas tau patinka (nepatinka) šioje mokykloje? Kodėl?
2. Ar draugiškai elgiasi su tavimi bendraklasiai ir kiti vaikai mokykloje?
3. Su kuo labiausiai mėgsti leisti laiką? Kodėl?
4. Įvardyk tris žmones, su kuriais tau mokykloje labiausiai patinka bendrauti?
1. _____ 2. _____ 3. _____

5. Jeigu norėtum papasakoti svarbų dalyką, kam mokykloje apie jį galėtum pasakyti?

---

6. Pasakyk tris pamokas, kurios Tau patinka labiausiai. Kodėl?

1 pamoka _____ 2 pamoka _____ 3 pamoka _____

7. Ar norėtum mokytis kitoje mokykloje? Kokioje? Kodėl?

8. Ar bendraklasiai padeda tau mokytis, paaiškina nesuprantamas užduotis?

9. Ar mokytojai papildomai (po pamokų) dirba su Tavimi?

10. Ar mokytojai dirba su tavimi pagal palengvintą (pritaikytą) programą ir vadovėlius?
Ar tau tai patinka ? Kodėl?

11. Ar mokytojai Tau skiria kitokias užduotis nei bendraklasiams? Kokias?

INTERVIU SU TĖVAIS

Gerb. tėveliai, maloniai prašome atsakyti į klausimus. Svarbi Jūsų nuomonė apie jūsų vaiko bendravimą mokykloje su kitais vaikais ir mokytojais ir jo mokymąsi.

Apklausa yra anoniminė ir Jūsų individualūs atsakymai nebus viešinami, duomenys bus panaudoti Šiaulių Universiteto studentės Virginijos Grigorjevienės magistro darbe.

- 1. Kas Jums patinka (nepatinka) šioje mokykloje? Kodėl?**
- 2. Kokie Jūsų vaiko santykiai su bendraamžiais?**
- 3. Įvardykite tris žmones, su kuriais Jūsų vaikui mokykloje labiausiai patinka bendrauti?**
 1. _____ 2. _____ 3. _____
- 4. Nurodykite tris pamokas, kurias Jūsų vaikui patinka labiausiai. Kodėl?**
 1 pamoka _____ 2 pamoka _____ 3 pamoka _____
- 5. Ar norėtumėte, kad Jūsų vaikas mokytųsi kitoje mokykloje? Kokioje? Kodėl?**
- 6. Ar mokytojai papildomai (po pamokų) dirba su Jūsų vaiku?**
- 7. Ar mokytojai dirba su Jūsų vaiku pagal palengvintą (pritaikytą) programą ir vadovėlius? Ar Jums tai patinka ? Kodėl?**
- 8. Ar mokytojai skiria Jūsų vaikui kitokias užduotis nei bendraklasiams? Kokias?**
- 9. Ar Jūs dalyvaujate sudarant savo vaikui pritaikytą (palengvintą) programą?**
- 10. Ar, Jūsų nuomone, mokytojų taikomos mokymo priemonės yra pritaikytos sutrikusio intelekto vaiko galimybėms ir poreikiams?**
- 11. Kaip Jus manote, kuris specialistas teikia didžiausią pagalbą Jūsų vaikui (vertinimas dešimt balų sistema)?**
  - a) Specialusis pedagogas
  - b) Psichologas
  - c) Socialinis pedagogas
  - d) Logopedas
  - e) kitas

- 11. Kokio specialisto pagalbos reikėtų labiausiai? Kodėl taip manote?**
  - a) Specialiojo pedagogo
  - b) Psichologo
  - c) Socialinio pedagogo
  - d) Logopedo
  - e) kito

- 12. Ar, Jūsų manymu, sutrikusio intelekto vaikų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje (specialiojoje mokykloje) yra tinkamiausias sprendimas? Kodėl?**
- 13. Ar pritariate sutrikusio intelekto vaikų integruotam ugdymui ? Kodėl?**

INTERVIU SU PEDAGOGAIS

Maloniai prašome atsakyti į klausimus. Svarbi Jūsų nuomonė apie sutrikusio intelekto vaikų ugdymą. Apklausa yra anoniminė ir Jūsų individualūs atsakymai nebus viešinami, duomenys bus panaudoti Šiaulių Universiteto studentės Virginijos Grigorjevienės magistro darbe.

1. **Kokia Jūsų patirtis, dirbant su sutrikusio intelekto vaikais?**
  2. **Kaip vertinate mokinio pasiekimus ir galimybes mokytis bendrojo lavinimo (specialiojoje mokykloje)? Pateikite argumentų.**
  3. **Ar, Jūsų manymu, sutrikusio intelekto vaikų ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje (specialiojoje mokykloje) yra tinkamiausias sprendimas? Kodėl?**
  4. **Ar pritariate sutrikusio intelekto vaikų integruotam ugdymui ? Kodėl?**
  5. **Kokio specialisto pagalbą, dirbant su sutrikusio intelekto vaikais, mokykloje reikėtų labiausiai (vertinimas dešimt balų sistema)?**
    - a) Specialiojo pedagogo
    - b) Psichologo
    - c) Socialinio pedagogo
    - d) Logopedo
    - e) kito
-
6. **Kaip tėvai prisideda prie sutrikusio intelekto turinčių vaikų ugdymo?**
  7. **Kaip Jūsų mokykla pritaikyta ugdyti sutrikusio intelekto vaikus? Mokykloje yra: __**
  8. **Kokie sutrikusio intelekto vaiko santykiai su bendraamžiais? Kas lemia tokius santykius?**
  9. **Ar bendraklasiai padeda šiam vaikui mokytis, paaiškina nesuprantamas užduotis?**
  10. **Ko reikėtų, kad sutrikusį intelektą turintis vaikas bendraamžių grupėje jaustųsi gerai?**